

A magánélet szociális jogi határai

Jelige: „Önkéntelen önrendelkezés”

TARTALOMJEGYZÉK

Rövidítések jegyzéke	4
I. Bevezető gondolatok	6
1. Kutatási keret kijelölése	6
1.1. TÉMAMEGJELÖLÉS	6
1.2. CÉLKITŰZÉS	7
1.3. HIPOTÉZIS	8
2. Alapjogok generációi	8
II. Fogalmi alapvetés	10
1. A privacy fogalmának vizsgálata és meghatározása	10
1.1. SZOCIOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS	11
1.2. JOGI MEGKÖZELÍTÉS	14
2. Az adatvédelem fogalmának vizsgálata és meghatározása	17
2.1. AZ ADATVÉDELEM FOGALMA ÉS GENERÁCIÓI	17
2.2. A PRIVACY ÉS AZ ADATVÉDELEM VISZONYA	19
3. A szociális jog fogalmának vizsgálata és meghatározása	21
3.1. GONDOSKODÁSI SZINTEK	21
3.2. AZ ÁLLAM ÁLTAL MŰKÖDTETETT SZOCIÁLIS ELLÁTÁSI RENDSZEREK	23
3.2.1. Biztosítási típusú rendszer	23
3.2.2. Segélyezési típusú rendszer	24
3.2.3. Univerzális rendszer	24
III. A privacy és a szociális jog	25
1. A privacy az egyéni és kisközösségi gondoskodásban	26
2. A privacy az állami gondoskodásban	26
IV. Privacy szociális jogi vonatkozásai a hazai szabályok tükrében	29
1. Általános szabályok	29
2. Speciális szabályok	31
V. Az egészségügyi természetbeni ellátások és a privacy	34
1. Az egészségbiztosítási nyilvántartás	35
2. Az egészségügyi adatvédelemről általában	37

3. A TAJ-szám	39
4. A betegéletút nyomon követése.....	41
5. A közösségi szintű adatáramlás	44
5.1. AZ EURÓPAI EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI KÁRTYA.....	44
5.2. AZ EESSI RENDSZER	45
VI. Záró gondolatok.....	47
1. Megoldási javaslatok	47
2. A kutatás eredményei	48
MELLÉKLET	50
FELHASZNÁLT IRODALOM	60

Rövidítések jegyzéke

Jogszabályok

Btk.	A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
Cst.	A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény
Ebtv.	A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény
Eüaktv.	Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény
Eütv.	Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény
Flt.	A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény
Gyvt.	A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
Infotv.	Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
Mmtv.	A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény
Ptk.	A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
Szajtv.	A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény
Szt.	A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény

Tbj. A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény

Tny. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény

Egyéb

AB Alkotmánybíróság

EGT Európai Gazdasági Térség

EU-Kártya Európai Egészségbiztosítási Kártya

NAV Nemzeti Adó-és Vámhivatal

OEP Egészségbiztosítási Pénztár

ONYF Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság

TAJ Társadalombiztosítási Azonosító Jel

I. Bevezető gondolatok

Az egyéneket emberi mivoltuknál fogva megilletik különféle emberi jogok, vagyis olyan jogosultságok, amelyeket nem az állam teremt, de kötelessége azokat tiszteletben tartani és elismerni. Mindezek alanyi és erkölcsi jogok összességét jelentik, amelyek alapját az a tény adja, hogy a jogosult egy emberi lény, akit méltó bánásmód illet meg.¹ Dolgozatunk témáját adó két részterületről, a privacy-ről és a szociális jogról – valamint azokat megalapozó magánélethez, önrendelkezéshez és szociális biztonsághoz való jogról – elmondható, hogy alapvető jogosultságaink közé tartoznak. Létük egyértelmű számunkra, átszövik életünket, de a mindennapjainkban a szükségesnél kevesebb figyelmet kapnak. Ennek következtében az egyének kisebb-nagyobb sérelmeket szenvednek el, gondoljunk csak az elcserélt kórházi betegekre, akik személyes adataik ellenőrzésének elmulasztása miatt nem a szükséges ellátásokat kapták meg. Ezek a hibák kiküszöbölhetőek lehetnének tudatos odafigyeléssel.

1. Kutatási keret kijelölése

1.1. TÉMAMEGJELÖLÉS

A dolgozat a privacy megvalósulását követi nyomon a szociális jog ellátásainak igénybevétele során. A téma vizsgálatakor azt kívánjuk feltárni, hogy az egyéneknek az életükben felmerülő megélhetési zavarok elhárítása érdekében milyen mértékben kell a magánszférájukat felfedni, illetve hogyan gyakorolhatják önrendelkezési jogukat, és hogyan valósul meg adataik védelme.

Az egyéneket megillető információs jogok – vagyis a személyes adatok védelméhez való jog, az információs önrendelkezés és az adatvédelem – fejlődésen mentek keresztül. Ezt bizonyítja az európai és az egyesült államokbeli szemlélet különbözősége. Az Európára jellemző, magánfelek, magánintézmények közötti viszonyra is kiterjedő adatvédelmi megoldásokkal szemben, az Egyesült Államokban nem biztosítanak védelmet a magángazdaságnak. Emellett a törvényes rendelkezések kiegészítőjeként tekintenek a piaci szereplők önszabályozására a kontinensen, míg Amerikában azoknak inkább törvényt helyettesítő szerepük van.² Mi az európai, és elsősorban a hazai szabályozásokat vizsgáljuk, azon belül is leszűkítve a kutatást a szociális jog vonatkozásában felmerülő

¹ HALMAI – TÓTH, 2008., 28-29. pp.

² HALMAI – TÓTH, 2008., 583. p.

önrendelkezési kérdésekre. Ezen belül is a privacy³ jogi fogalmát alkotjuk meg. Ezt követően tovább szűkítve a témát, az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevétele során megvalósuló adatkezelés vonatkozásában vizsgáljuk a privacy megvalósulását.

A téma megközelítése sok irányból történhet, annak kifejtése, részletezése számos lehetőséget rejt, ám a mi vizsgálódási körünk azokra a résztémákra terjed ki, amelyek a véleményünk szerint lényeges befolyást gyakorolnak a kérdés áttekintésére.

A téma körüljárásában kulcsfontosságú szerepet játszó definíciókra jellemző a különböző értelmezésbeli meghatározás, ami nagyban megnehezíti az egyének védelemre való hivatkozását, míg az adatkezelőknek nehezen átlátható rendszert ad, amiből egy képlékeny, kaotikus fogalmi bázis alakul ki. A bizonytalan meghatározások mellett, – vagy éppen abból adódóan – a témával kapcsolatban megoszlanak a vélemények. A minél pontosabb, átláthatóbb rendszer érdekében mi a privacy-t több megközelítésből elemezzük, illetve a vizsgált definíciók elemeinek felhasználásával alkotunk új fogalmat.

A téma aktualitását az adja, hogy a szociális jogi ellátások életünk első percétől, annak végéig átszövik létünket. A szociális jog kötelező adatszolgáltatási jellegéből adódóan, az egyén részben feladja a privát szféráját az ellátásért cserébe. Ez azt eredményezi, hogy mi magunk különféle módon azonosíthatóvá válunk, adatainkat pedig összegyűjtik és tárolják.

Ezt az aktualitást továbbfokozza az internet és a technika fejlődése következtében kialakuló nehezen nyomon követhető adatkezelés, ami a természetbeni egészségügyi ellátások igénybevétele során is általánossá válik. Az adatok virtuális tárolása – mind hazai, mind közösségi szinten –, a személyek elektronikus azonosítása azt eredményezte, hogy az egyénekre jellemző elrejtőzési szándékkal, a magánszféra sérthetetlenségének megőrzésével szemben egyre több információt adnak ki magukról, adataik kezelésének menete, azok nyomon követése nehézkessé, bizonytalanná vált. Ezáltal az adatokat felügyelet vagy előzetes jóváhagyás nélkül kezelhetik, így kiszolgáltatott helyzetbe hozva az egyéneket.

1.2. CÉLKITŰZÉS

A dolgozat céljaként fogalmazzuk meg, hogy az egyének ismerjék fel a privacy-hez kötődő jogait, és annak védelmét minél hatékonyabban valósíthassák meg mind általánosságban, mind a szociális jog ellátásainak igénybevételekor.

³ Erre a dolgozat *II. Fogalmi alapvetés* című fejezetében térünk ki részletesen.

Kutatási célként jelölhetjük meg a téma fogalmi rendszerének áttekintését, annak pontosítását, emellett a privacy adatvédelemmel és a szociális joggal való kapcsolatának meghatározását, a törvényi szabályozások áttekintését. Az egészségügyi természetbeni ellátások kapcsán az önrendelkezés lehetőségét és az adatvédelem megvalósulását, valamint az adatkezelő rendszerek és azonosítási módok kapcsán felmerülő, a privacy-t érintő kérdéseket vizsgáljuk.

1.3. HIPOTÉZIS

Kutatásunk hipotézise abból ered, hogy a magánszféra határai elhalványodnak, ezért több sérelem érheti az egyéneket. A szociális jog ellátásainak igénybevételekor kérdéses az egyén személyes adatainak védelme. A magánszféra megóvása iránti igény az egészségügyi természetbeni ellátások kapcsán fokozottan jelenik meg.

A kutatás előfeltevéseit úgy határozzuk meg, hogy az egyének önrendelkezésre és adatvédelemre vonatkozó joga sok esetben sérülhet, mert mind az általános, mind a speciális szabályozás rendszere bizonytalan, kevésbé kiforrott, ezért szükség van az egyéneken való tudatosításra és a jogi háttér felépítésének stabil dogmatikai rendszerű átgondolására.

2. Alapjogok generációi

Elsőként alapvető jogainkat és azok rendszerezési módját kívánjuk bemutatni.⁴ Sokféle módon csoportosíthatóak az alapjogok, az osztályozás egyik módja a kialakulás idejét alapul vevő rendszerezés, így megkülönböztetünk 1) első, 2) második és 3) harmadik generációs jogokat.

1) Az első generációs jogok közé a személyi és politikai szabadságjogokat sorolhatjuk. Ezek a klasszikus alapjogok elsősorban az államhatalomnak szabnak korlátot. Így például az élethez, az emberi méltósághoz, a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, a személyes szabadság és mozgásszabadság, a lelkiismeret és vallásszabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága tartozik védelmének körébe. A szabadságjogok az állam be nem avatkozását, passzivitását feltételezik.

⁴ Nemzetközi jogi dokumentumok, így például az Egyesült Nemzetek Szervezete által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. Cikkeiben, hangsúlyozza, hogy mindenkinek joga van az élethez, a szabadsághoz, az emberi méltósághoz, jogalanyiségének elismeréséhez, a tulajdonhoz, a munkához. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 3., 6., 17. és 23. cikkei.

2) A második generációs jogok a gazdasági, szociális és kulturális viszonyokat szabályozzák, és szorosan kapcsolódnak a klasszikus alapjogokhoz. Ide sorolhatjuk a tulajdonhoz, a művelődéshez és a munkához való jogot, a szociális jogokat. Az állam részvétele az előzőektől eltérően valósul meg, mert a szociális jogok kiteljesedése az állam aktív hozzájárulása, anyagi ráfordítása szükséges.

3) Az utóbbi évtizedekre tehető a harmadik generációs jogok megjelenése, a globalizációnak és a technikai fejlődésnek köszönhetően. A környezethez való jogot, a betegeket, fogyatékosokat megillető jogokat, és a gyermekek jogait határozzák meg. A számítástechnikai fejlődésre adott válaszként a személyes adatok védelméhez való jog is, mint alapjog, megilleti az egyéneket.⁵

A jogok a társadalom minden tagjára történő kiterjesztése nem jelenti az emberek teljes függetlenségét, mert az állam keretek közé szorítja az egyéneket, csak korlátozott mértékű szabadságot engedve nekik. Ezért az egyes személyeknek igényük keletkezett arra, hogy az őket körülvevő világba bele helyezhessék magukat alapvető jogaik alapján. Az egyén és az állam viszonyában az emberi jogok feladata, hogy egyfelől az állami beavatkozással szemben védelmet nyújtsanak, másfelől lehetővé tegyék a részvételt a közösségi életben, harmadsorban állami szolgáltatásokat alapozzanak meg.⁶ A közösségi élet alapfeltétele az adatok tiszteletben tartása, hiszen ezzel azonosítjuk magunkat és mások bennünket, (például a nevünk alapján vagy a társadalombiztosítási rendszerekben tárolt azonosító jelünk).

Dolgozatunkban arra vállalkozunk, hogy meghatározzuk azt a módot, amely mentén az egyén képes megtartani – különféle jogok segítségével – az úgynevezett „privacy”-t⁷ az állami intézkedésekkel szemben. Ki kell emelnünk, hogy a privacy-ban az egyén szabadsága, önállósága a fő, míg a szociális jogban a segítségre szoruló, közösségbe bekapcsolódó egyén jelenik meg. A privacy célja, hogy az egyén el tudjon különülni az őt körülvevő világtól, saját életének szabályozója lehessen, valamint az egyén a külvilággal

⁵ SÁRI – SOMODY, 2008., 6-9. pp. és 42. p. Olyan értelemben vannak emberi jogaink, hogy születnek állami és nemzetközi normák, amelyek elismerik létüket és biztosítják érvényesülésüket, ám a jogok mibenléte bizonytalan. Viszont nincs olyan teória, amely ténylegesen igazolná, hogy az emberi jogok állami elismeréstől függetlenül is léteznének, hiszen alapvető jogaink állami környezetben születtek. HALMAI – TÓTH, 2008., 25. p.

⁶ HALMAI – TÓTH, 2008., 33-34. pp.

⁷ A privacy sajátos viszonyban van az adatvédelemmel. Részletesen a *II. Fogalmi alapvetés* című fejezetben térünk ki rá.

szembeni kiszolgáltatottságát csökkenteni tudja. Természetesen, ha nem létezne társadalom, nem lenne szükség az általunk vizsgált privacy nyújtotta védelemre. Ezzel ellentétben, a szociális jog állami gondoskodást nyújtó szintjébe való bekapcsolódás „feltétele”, hogy az emberek átengedjék a szabályozó szerepét, és privacy-jük, adataik kiszolgáltatásával valamilyen függő helyzetbe kerüljenek a külvilággal. A dolgozatban ennek bizonyítására, összekapcsolására teszünk kísérletet.

II. Fogalmi alapvetés

Mint tudjuk, az ember társas lény. A jogi kapcsolatok mellett az egyének egymással való társadalmi kontaktusa nagyban meghatározza viselkedésüket,⁸ az egyének a másokkal való együttélés során sokféle magatartást tanúsíthatnak.⁹ Egyik következménye annak, hogy társas lények vagyunk az, hogy individualitással és konformitással társult értékek közötti feszültségben élünk.¹⁰ Mindenkinél célja a magánszféra kereteinek meghatározása, sérthetetlenségének megőrzése a társadalom keretei között.

A dolgozat egyik alappillére a képező fogalom, a privacy mibenlétének körüljárására teszünk kísérletet, hiszen mindenkinél van egy védendő magánszférája. Mint azt láthatjuk, sokféle azonosítási mód született, a privacy sajátos viszonyban van az információs jogokkal és az adatvédelemmel. A tartalmát képező elemekről különféle elgondolások születtek, ami sok esetben gátat szab az egyértelmű meghatározásnak, ezzel komoly akadályt gördítve egyértelművé tétele és más tudományterülethez való társítása elé. A szakirodalom feltérképezését követően megalkotunk egy saját privacy fogalmat.

1. A privacy fogalmának vizsgálata és meghatározása

A privacyt egyetlen általános, mindenki által elfogadott fogalommal megadni nem lehet, mert számos fontos elemet foglalhat magába. Nagyban meghatározza az egyes

⁸ KRÉMER, 2009., 47. p.

⁹ A másokkal való egymás mellett élés bonyolult feladatát, a szociálpszichológia vizsgálja. Az sok módon meghatározható, ám minden definíció kulcsa a társas befolyásolás. ARONSON szerint a szociálpszichológia tárgya „az embereknek egymás vélekedéseire, viselkedésére gyakorolt hatása”. FORGÁCS, 1985., 11. p. és ARONSON, 2008., 26-27. pp.

¹⁰ A konformitás nem más, mint „egy személy viselkedésének vagy véleményének változása, amely egy egyéntől vagy egy csoporttól származó, valódi vagy vélt nyomás következtében alakul ki.” ARONSON, 2008., 33. p. és 38. p.

definíciók komponenseit, hogy mely korban vizsgáljuk, milyen tudományterülethez kívánjuk kapcsolni, ezért a meghatározások vizsgálatakor szem előtt kell tartani a kapcsolódó terület sajátos vonásait.

A privacy mibenlétének feltárásával sokan foglalkoztak és foglalkoznak.¹¹ A vizsgálati megközelítések sem egységesek, hiszen sokan szociológiai szempontból taglalják, míg mások jogi aspektusból igyekeznek általánosan meghatározni azt. Gyakran kiemelt, illetve a privacy-vel azonosított elem a magánélet védelme és az adatvédelem, de mint azt majd láthatjuk, ezek csak szűk körű értelmezések. A tartalmi irányvonalak sokfélesége mutatkozik meg az általunk vizsgált fogalmakban, mert minden szerző más elemeket, megközelítést tart helyesnek. Sokan részének tekintik a személyek szabad életét, és az önrendelkezési jogot. Mások a hosszas elemzéseket elhagyva egyetlen fogalom megalkotásával kívánják feltárni a privacy lényegét.

Véleményünk szerint a privacy pontos meghatározása azért nehéz feladat, mert a személyek egyéni igényei is befolyással vannak rá.¹²

A privacy által biztosított védelem keretének meghatározása szempontjából elkülöníthetünk belső, az egyének által körülhatárolt, valamint külső, az állam által kialakított szférát, amelyben az egyén a privacy által biztosított jogait gyakorolhatja. Mi az általános fogalmat belső, míg a szociális jogi fogalmat¹³, külső szemszögből közelítjük meg, mert a jogi kereteket az állam határozza meg, hasonlóan ahhoz, hogy a kívül világ jelöli ki a magánszféra határait.

1.1. SZOCIOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

Az általunk követett rendezőelv szerint elsőként a szociológiai megközelítésű elméleteket vizsgáljuk, ROBERT C. POST, KONVITZ, ALAN WESTIN és RUTH GAVISON munkájára támaszkodva.

¹¹ Az általunk vizsgált fogalmak szerzői ROBERT C. POST, MILTON R. KONVITZ, RUTH GAVISON, ALAN WESTIN és SZABÓ MÁTÉ DÁNIEL.

¹² Minden egyén más, sőt igényeik személyenkénti változhatnak. A személyiségünkben mi magunk és a kívül világ mást ismerünk. Ebből következően az emberek magánszférájának ismerete és körülhatárolása eltérően valósul meg, hiszen más az arról alkotott kép, és az egyének is máshol jelölik ki annak keretét. http://www.ektf.hu/hefoppalyazat/tanszemfejl/a_johari_ablak.html (letöltés ideje: 2012. szeptember 26.)

¹³ A dolgozat másik fő témáját képező szociális jog részletes ismertetését a *II. Fogalmi alapvetés* című fejezet 1. *A privacy fogalmának vizsgálata és meghatározása* című alfejezetben tesszük meg, ám már itt szeretnénk utalni a privacy-vel való kapcsolatára.

ROBERT C. POST három megközelítésben vizsgálta a privacy-t, 1) az egyénre vonatkozó ismeretek keletkezésén, 2) a személyek méltóságán és 3) a szabadságon keresztül.¹⁴ Mindhárom értelmezés alapját az egyénre vonatkozó információk, és azok közösségi szintre való „kikerülése” adja. POST a megközelítésében elméleti irányvonalakat alakított ki, az embert, mint önmagát a külvilággal szemben védeni kényszerülő személyt értelmezi. Azért jellemző ez az emberi magatartás¹⁵, mert a környezet szeretne minél többet megtudni az egyes személyekről, és mint láthatjuk, az sem gátló tényező, ha az információk hitelessége megkérdőjelezhető.

1) Az első vizsgálati körben, mint ahogyan elnevezése is mutatja, a külvilág egyénre vonatkozó (valós vagy valósnak vélt) ismereteinek keletkeztetésével foglalkozik. Véleménye szerint a közösség egésze csak felszínes tudást szerez meg a tagjairól, ezért ezeket az ismereteket nem lehet azonosítani a valódi tudással. Az egyes információk szöveggörnyezetből való kiemelése és kivetítése nem jelent biztosan elfogadható ismereteket. Ebből következik, hogy a privacy-nek az a feladata, hogy magának az információnak a közzétételét szabályozza, így a köz tudomására kevesebb és pontosabb ismeret jut az egyes személyek életéről. Egyrészt a privacy kiigazítja a hibás tudást azokkal szemben, akik meg kívánják szerezni az információt, másrészt az ismereteket a külvilág rendelkezésére bocsátó személyt védi a hibás megítélés okozta társadalmi sérelmekről. Nem egy jogról van szó, hanem valamilyen íratlan szabályként tekinthetünk a privacy-re. Erre általános példa lehet a pletyka, szóbeszéd hiszen a tudás sokszor torzult formában kerül mások tudomására.¹⁶

2) A személyek méltóságán (vagyis a „saját magunk iránti érzések”) alapuló privacy fogalom szerint az egyén saját akaratából árul el önmagáról valamit, és ezt a tudás valaki más a köz tudtára adja oly módon, hogy ahhoz az érintett nem járult hozzá. Ebben az esetben megjelenik a privacy-vel gyakran azonosított elem, az önrendelkezés, ami egy

¹⁴ Az OTDK dolgozat szerzőjének saját fordítása.

¹⁵ A társadalmi rendszer és a személyiség valójában társas-társadalmi kölcsönhatás folytán jön létre. Ez a gondolatot a szimbolikus interakcionistáktól, többek között GEORGE HERBERT MEADTÓL és COOLEYTÓL származik. A mindennapi interakciók folyamán jönnek létre a társadalom rendszerei, ez alapján változnak, vagy nyernek megerősítést. A másokkal kialakított kapcsolatok alapján saját magunkról, személyiségünkéről alkotunk egy énképet. A szimbolikus interakcionisták szerint a másokkal való érintkezés a társadalmi és személyes valóság forrása. FORGÁCS, 1985., 21-22. pp.

¹⁶ POST, 2001., 2087-2089. pp.

„képesség, hogy meghatározzuk önmagunkat”, vagyis szabadon rendelkezessünk a ránk vonatkozó tudásról.¹⁷ Ez az információk feletti uralmat és hatalmat jelenti.

Az elmélet szerint a privacy-n keresztül az egyén bekerül egy társadalmi rendszerbe, ahol általános normákhoz fog kapcsolódni, ezek szabályozzák, határozzák meg a mindennapjait, viszont kérdéses, hogy az egyéni akarat mennyire érvényesíthető. Fontos megjegyeznünk, hogy a rendszerek tagjainak személyiségét és önrendelkezési joguk érvényesítésére való törekvésüket a megalkotott normák befolyásolják, ezért a sérelmek megítélésében is eltérések mutatkoznak. A fenti megközelítésekben közös, hogy az egyént a közösség tagjaként, azzal interakcióban lévő személyként értelmezik.¹⁸

3) A privacy, mint szabadság, az előzőekkel szemben egyfajta elkülönülést feltételez. Ebben az esetben a társadalmi normák felfüggesztődnek, nem a közösség tagjaként értelmezi az egyént, hanem mint független, önmagát meghatározó személyt.¹⁹

KONVITZ szerint a közösségi és a privát szféra elhatárolása egyfajta öndefiníció, illetve mások definiálása, amely magával az emberrel kezdődik, és ez az elkülönítési szándék sosem ér véget.

Ezt szem előtt tartva, szerinte a privacy egy privát közeg, amelyben az ember önmaga lehet és önmaga maradhat.²⁰ Egy, a külvilág által meghatározott szféraként tekint a privacy-re, határait nem az egyén adja meg, de ebben a közegben az egyént békén hagyják. A szabadsága korlátozódik, az öndefiníciót nem bízzák az egyénre, hanem segítik, irányítják abban, ami a külvilág részéről tevőleges magatartást feltételez.

Véleményünk szerint, ha egy általános privacy fogalmat kellene megalkotni vagy elfogadni, minőségében egy szociológiai²¹ természetű fogalomnak kellene lennie, mert elsősorban az egyén és a társadalom kapcsolatáról van szó. Ebben nincs szó jogosultságról, hanem az egyén önmagát próbálja meghatározni, és így a külvilággal való viszonyát kialakítani.

¹⁷ POST, 2001., 2092-2094. pp.

¹⁸ MEAD szerint a szociális interakcióban a saját személyről való tudás ismertté válik, mert csak akkor tudja ösztönözni a hatékony társas viselkedést, ha a másik személy képét eleve tartalmazza. Véleményünk szerint az „én” nem egy független személyiség, hanem egy tükörkép, ezáltal válhat folyamatossá a másokkal folytatott kapcsolat. COOLEY megfogalmazásában „önmagunkat kívülről neveljük”, így minél inkább ismerjük a saját énünk tükrözött létét, annál tökéletesebb lesz a társas viselkedésünk. CSEPELI, 2003., 164. p. és 307. p.

¹⁹ POST, 2001., 2095-2096. pp.

²⁰ „Private space in which man may become and remain 'himself'.”, KONVITZ, 1966., 273. p.

²¹ POST és KONVITZ megközelítésében vizsgáltuk.

Általános privacy fogalomként ALAN WESTIN meghatározását fogadjuk el, miszerint az „az emberek azon kívánsága, hogy szabadon választhassanak abban, hogy milyen körülmények között és milyen mélységig fedjék fel önmagukat, attitűdjüket és viselkedésüket mások irányában.”²² Az általános meghatározásban a belső megközelítésű, egyének által körülhatárolt szféra a hangsúlyos. Ez szabad elhatározáson alapul, míg a szociális jog az információk kötelező felfedését írja elő.

A következőkben egy másfajta megközelítéshez közeledő, ám még mindig szociológiai elemekkel bíró fogalmat szeretnénk bemutatni.

RUTH GAVISON szerint fontos meghatároznunk a privacy mibenlétét, vagyis, hogy egy állapotot, jogot, igényt, értéket vagy szabályozást jelent-e. Másrészt a fogalom jellemzőit kell megragadnunk, ki kell jelölnünk, hogy információhoz, önrendelkezéshez, függetlenséghez kötődik-e. Az egyénhez való korlátozott hozzáférésként²³ értelmezi a privacy fogalmát. A konvitz-i fogalommal közös vonása, hogy a külvilág szemszögéből adja meg a beavatkozás korlátait, nem az egyének belátása befolyásolja a kiterjedési körét. Fontos megjegyeznünk, hogy az egyéneknek nem feltétlenül célja a teljes hozzáférhetetlenség megvalósítása, mert fontos információk tudomásra jutásától eshetnek el.²⁴ Véleményünk szerint GAVISON a privacy-t a társadalmi és jogi megközelítés között félúton helyezi el, mert ebben a meghatározásban jelen van a társadalmi elkülönülés iránti igény, ám a rejtett formában megjelenő, külső szemszögű meghatározás az állami szabályozás jelenlétét feltételezi.

1.2. JOGI MEGKÖZELÍTÉS

Mint azt korábban említettük, nemcsak szociológiai megközelítésű leírások születtek, ezért a téma minél átfogóbb körüljárása érdekében, meg kell vizsgálnunk a jogi szemszögű értelmezést is. Sok szerző túllép a privacy társadalmi értéként való kezelésén, jogi megközelítésből vizsgálják és írják le a fogalmat.

SZABÓ MÁTÉ DÁNIEL szerint a privacy „az egyén joga ahhoz, hogy magáról döntsön”. Az eddigiekben kiemelt fogalmakkal szemben itt a jog lesz a kulcsszó. Véleményünk szerint SZABÓ a privacy-t különféle emberi jogok összerendezésével²⁵,

²² HAJDÚ, 2005., 9. p.

²³ „Privacy is a limitation of others' access to an individual.” GAVISON, 1980., 428. p.

²⁴ GAVISON, 1980., 424. p.; Az OTDK dolgozat szerzőjének saját fordítása.

²⁵ Vö.: I. Bevezető gondolatok fejezet 2. Alapjogok generációi című alfejezete, ahol az alapjogok generációs csoportosítását követtük. SZABÓ az első generációs, klasszikus alapjogokat rendeli egymáshoz.

csoportosításával adja meg, aszerint, hogy azok fogalmilag hozzákapszolóak-e annak tartalmához. Az ő megközelítésében a legnagyobb hangsúlyt az önrendelkezés joga kapja. Azon belül is kettéválasztja a fizikai és az információs önrendelkezési jogot, utóbbinak nagyobb figyelmet szentelve. A fizikai önrendelkezés az emberi test, szervezet védelmét jelenti. Meglátása szerint az egyén az információs önrendelkezési jogán keresztül gyakorolhat ellenőrzést a közte és a külvilág közötti információátvitel felett.

Az önrendelkezés utóbb említett oldalának egyik eleme 1) az egyénekre vonatkozó ismeretek feletti rendelkezéshez való jog. Az egyén a rá vonatkozó ismeretek felett ellenőrzést gyakorol, kontrollálja azok nyilvánosságra jutását, és meghatározza, hogy a külvilág hogyan bánhat az egyénre vonatkozó információkkal. Ez formát ölthet pozitív és negatív alakban is.

Az 1a) önkifejezés jogát pozitív jelentésűnek tekinthetjük. Eszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy megmutassa magát a külvilágnak, és mindezt olyan mértékben teheti, amilyenben ő azt akarja.²⁶ Általánosságban ide sorolhatjuk a kommunikációs szabadságjogok pozitív oldalát, így például a szólás- és sajtószabadságot, irodalmi és művészi alkotás szabadságát, a lelkiismereti és vallásszabadságot.

1b) Negatív értelmű az eltitkolás és a rejtőzködés joga, hiszen nemcsak ahhoz van joga az egyénnek, hogy megmutassa magát, hanem ahhoz is, hogy elrejtőzzön a külvilág elől. Ide tartozik a szabadságjogok közül a személyes adatok védelméhez való jog. Emellett a szabadságjogok negatív oldalán is értelmezhetjük, hiszen az egyén szabad akaratából távol maradhat vallási, politikai mozgalmaktól.²⁷

Nemcsak az egyénekre, hanem 2) a külvilágra vonatkozó ismeretek felett is ellenőrzést gyakorolhat. Ez a jog viszont annyiban korlátozott, hogy csak azokra az ismeretekre terjed ki, amelyek behatolnak vagy érintik az egyén személyes szféráját. Megkülönböztethetjük pozitív és negatív oldalát.

2a) Ennek pozitív oldala a külvilág megismerésének szabadságát, vagyis a tájékozottság jogát jelenti. Az egyén kiléphet a magánszférájából, bővítheti annak határait, ismereteket szerezhet az őt körülvevő környezetről. Fontos, hogy ebben nincs külső, a társadalom részéről érkező kényszer, mindenki maga szabja meg, hogy meddig kíván információhoz jutni az őt körülvevő világról.

²⁶ Vö.: KONVITZ szemléletével

²⁷ SZABÓ, 2004., 49. p.

2b) Az előzőekben leírtakkal szemben joga van az egyéneknek ellenkezően viselkedni. Az elzárkózás joga, vagyis mindenféle informálódástól való távolmaradásra, annak megtagadására is lehetőség van (Vö.: 1. számú melléklet).²⁸ Az általános, egyén-külvilág viszonyban ezek a fogalmi elemek azonos súlyúak, azonos mértékben érvényesíthetőek, ám a szociális jog keretei között egyes részek korlátozott, eltérő formában gyakorolhatóak, amire a későbbiekben térünk ki.²⁹

Meglátásunk szerint szükség van az információs oldal ilyen módú részletezésére, mert ennek segítségével könnyebben vizsgálható és jobban áttekinthető a privacy, illetve más jogterületekhez való viszonya, kapcsolódása. Az egyes területek eltérő sajátosságokkal rendelkeznek, ezért a fogalmi elemek különböző módon vizsgálandóak.

SZABÓ szerint a privacy fizikai és információs oldala között nincs semmilyen kapcsolat. Ezzel a kijelentéssel vitatkoznánk, mert véleményünk szerint a vagyoni és a fizikai önrendelkezés kapcsán keletkeznek olyan információk, amelyekkel az egyének joga van rendelkezni. A velük kapcsolatban tett nyilatkozatokat védelem illeti meg, így az adatvédelmi szabályok közvetetten összekapcsolhatóak a vagyoni és fizikai önrendelkezéssel.

Véleményünk szerint a privacy ezen meghatározása a szociális joghoz való viszony vizsgálatakor, és ahhoz való kapcsolásakor megfelelő, ám hiányos. Szükség van egy harmadik – egyetlen korábbi fogalom elemét sem képező, általunk kiegészített – jog kiemelésére, mégpedig a tulajdoni önrendelkezés jogára. Szükséges kiegészítenünk ezzel a komponenssel, mert egyrészt a szociális jog magában hordoz egyfajta pénzügyi jellegű, másrészt bizonyos szintjein az egyének vagyoni tartalékait képeznek, ezáltal nem maradhatnak ilyen jellegű védelem nélkül.³⁰ A fizikai és információs „vagyonunk” mellett a tulajdonunkban lévő tárgyi és pénzügyi eszközökről is rendelkezhetünk.³¹ (Vö.: 2. számú melléklet)

²⁸ SZABÓ, 2004., 46-51. pp.

²⁹ A dolgozat III. A privacy és a szociális jog című fejezetében részletezzük.

³⁰ Részletesen erre a II. Fogalmi alapvetés című fejezet 3.1. Gondoskodási szintek című alfejezetben térünk ki.

³¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) határozza meg a tulajdonjog általános szabályait. Eszerint minden birtokba vehető dolog a tulajdonjog tárgyát képezheti. Megilleti a tulajdonost mind a birtoklás joga, mind a birtokvédelem. Jogosult a tulajdonos a dolgot használni, az abból folyó hasznokat szedni. A tulajdonost rendelkezési jog illet meg, vagyis a dolog birtokát, használatát vagy hasznait szedésének jogát másnak átengedheti, a dolgot biztosítésként adhatja, más módon megterhelheti, tulajdonjogát másra átruházhatja vagy azzal felhagyhat. Ptk. 94. § és 98-99. §

A privacy és a szociális jog kapcsolatának vizsgálatakor a szociális jog jogági mivolta okán a jogi megközelítést kell elsődlegesnek tekintenünk, hiszen itt már szabályozások, jogok és kötelezettségek befolyásolják az egyén szabadságát.

2. Az adatvédelem fogalmának vizsgálata és meghatározása

A privacy és az adatvédelem kapcsolata sajátosnak tekinthető, ám nagy jelentőséggel bírnak a szociális jog vonatkozásában.³² A privacy-hez hasonlóan megvizsgáljuk az adatvédelem néhány meghatározását, generációs szabályait, és az általunk megalkotott privacy fogalommal való viszonyát is feltárjuk.³³ Már korábban utaltunk arra, hogy a privacy-t és az adatvédelmet sok esetben összekapcsolják, esetlegesen azonosítják egymással. Meg kell jegyeznünk, hogy a résztéma szakirodalmi fogalmi rendszere nem egységes, sokfajta meghatározással, elméleti irányvonallal találkozhatunk.

2.1. AZ ADATVÉDELEM FOGALAMA ÉS GENERÁCIÓI

Az adatvédelem F. HATÓ KATALIN meghatározásában nem más, mint adatok meghatározott csoportjára vonatkozó jogszabályi előírások érvényesítése az adatok kezelése során.³⁴

MAJTÉNYI LÁSZLÓ megfogalmazásában „az adatvédelem a személy, az ember, más szóval: az adatalany védelmét, nem pedig magának az adatnak a védelmét jelenti. Ez utóbbit az adatvédelem fogalomkörében adatbiztonságnak³⁵ nevezzük”.³⁶ A jogi oldalt az adatvédelem, míg a technikai védelmet az adatbiztonság testesíti meg. Mi ezekkel a megközelítésekkel értünk egyet.

³² A szociális jog sajátossága a kötelező adatszolgáltatás, ami korlátozója a privacy-nek, erre a *III. A privacy és a szociális jog*, valamint az *IV. Privacy szociális jogi vonatkozásai a hazai szabályok tükrében* című fejezetben részletezzük.

³³ Ezt F. HATÓ KATALIN, MAJTÉNYI LÁSZLÓ definíciói, valamint az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) határozata mentén tesszük meg.

³⁴ F. HATÓ, 2000., 14. p.

³⁵ „Az adatbiztonság – az adatok jogosulatlan megszerzése, módosítása és tönkretétele elleni műszaki és szervezési intézkedések és eljárások együttes rendszere.” F. HATÓ, 2000., 47. p.

³⁶ HALMAI – TÓTH, 2008., 579. p.

Egy másik értelmezés szerint, az állampolgárok védelme a magánszférába történő beavatkozás következtében, amely megvalósulhat az egyénre vonatkozó adatok jogosulatlan vizsgálata, tárolása és továbbítása révén.³⁷

Felmerül a kérdés, hogy adatvédelem jogi szabályozás nélkül nem létezik? Mint azt korábban kifejtettük³⁸, bizonyos jogok emberi mivoltunknál fogva megilletnek bennünket. Az egyén magánszférájának, szabadságának egyik leghatékonyabb védelmezőjévé vált az adatvédelem. Ebből a szempontból a személyi szabadságjogok csoportjába sorolható a személyes adatok védelméhez fűződő jog, tehát nem állítható, hogy csak jogi szabályok megalkotását követően illeti meg az egyéneket.³⁹

Az alapjogokhoz hasonlóan az adatvédelmi jog is fejlődött, változott, különböző generációi különíthetők el. Mindezt a környezet formálódása, a külső körülmények változása tette szükségsszerűvé. A szakirodalmi vélemények a generációk közötti határok megtételében különböznek, több rendezőelv alapján alkották meg azokat. Az európai adatvédelmi szabályozásban egyesek szerint három, míg mások szerint négy generációját különíthetünk el. MAYER-SCHÖNBERGER szerint az 1970-es évek elején jelentek meg az első generációs jogok, ezeket sajátos technológiai szemlélet jellemzi. Ezzel szemben a második generációs törvények kevésbé a technológiára vonatkozó szabályokat határoznak meg, az egyén jogai nagyobb hangsúlyt kapnak. A harmadik generációs törvényekben megjelenik az egyének információs önrendelkezési joga. JÓRI álláspontja szerint a fejlődés kezdeti szakasza az első adatvédelmi szabályok megjelenésétől az információs önrendelkezési jog első jogi kifejtéséig tart. A második fejlődési szakasz az információs önrendelkezési jog alapelveinek első megfogalmazástól a harmadik korszak elejéig tart. Az adatvédelem új szabályainak megjelenéséhez köthető a harmadik korszak kezdete, ami jelenleg is tart.⁴⁰

Kiemeljük az első generációs törvények szabályozási elveit, hiszen azok nem azonosak a jelenleg elfogadott rendelkezésekkel, és az adatvédelem fogalma mást jelentett. Olyan korszakban születtek, amikor kevesebb adatkezelő alkalmazott számítógépes nyilvántartást. Félő volt, hogy az állam az egyének felett információs túlhatalmat szerez,

³⁷ „Schutz des Bürgers vor Beeinträchtigungen seiner Privatsphäre durch unbefugte Erhebung, Speicherung, und Wietergabe von Daten, die seine Person betreffen.” DROSDOWSKI, 1989., 320. p.

³⁸ Az *I. Bevezető gondolatok* című fejezet 2. *Alapjogok generációi* című alfejezetben csoportosított alapjogokra utaltunk.

³⁹ SÁRI – SOMODY, 2008., 133. p.

⁴⁰ JÓRI, 2005., 21-23. pp.

ezért az új technológiákra reagálva próbálták azt ellenőrizhetővé tenni. Ezek a törvények nem biztosítottak az egyéneknek rendelkezési jogot adataik felett, de betekintésre és helyesbítésre irányuló jog megillette őket. A jogalkotó az első generációs jogokkal kifejezetten a számítógépes adatfeldolgozást kívánta ellenőrizni. Tárgyuk elsősorban a nyilvántartást szolgáló technológia volt, ami a magánszféra védelmének sajátos eszközeit képezte. Kérdéses, hogy mennyire tekinthetők ezen jellemzők alapján adatvédelmi törvényeknek.⁴¹

Rá kell világítanunk, hogy kezdetben az adatok védelme volt a cél, – ami a mai adatbiztonságnak felel meg – és csak később fordult az egyének védelme felé a szabályozás célja. Feltételezésünk szerint a generációk közötti eltérő és sokféle szempontú elkülönítés hozzájárulhat a téma fogalmi rendszerének nehéz átláthatóságához és az egységesség hiányához.

2.2. A PRIVACY ÉS AZ ADATVÉDELEM VISZONYA

Most, hogy az adatvédelem fogalmi körüljárását megtettük, össze tudjuk vetni a privacy-vel. A két fogalom egymáshoz való viszonyának meghatározása sokféle formában valósulhat meg. Az adatvédelmet és a privacy információs oldalát sokan azonosítják, mások a két fogalmat elhatárolják egymástól. Az AB egyik határozatában úgy fogalmazott, hogy a „...személyes adatok védelméhez való jogot, illetve annak aktív oldalát az AB információs önrendelkezési jogként definiálta, melynek tartalma az, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról.”⁴² Ahogyan azt SZABÓ megfogalmazta, az adatvédelem az eltitkolás jogát fedi le, míg az elzárkózás jogát csak részben. Az önkifejezés és a tájékozottság jogának védelme nem tartozik az adatvédelem tárgykörébe. Ezekben az esetekben az egyén saját maga közli az adatait, ő dönt a megismerni kívánt adatok mennyiségéről, arról, hogy meddig kíván kilépni a magánszférájából.⁴³

Az általunk formált új privacy fogalom az előzőekben megvizsgált jogi definíciót⁴⁴ veszi alapul, ám elemeiben eltér attól, leegyszerűsített alakban került meghatározásra. Ez a kitérő azért fontos, mert mi általánosítjuk a privacy-t, azt az információ adattá való

⁴¹ JÓRI, 2005., 24-25. pp.

⁴² 15/1991. (IV. 13.) AB határozat

⁴³ A rendszerezést a *II. Fogalmi alapvetés* című fejezet 1.2. *Jogi megközelítés* című alfejezet tartalmazza.

⁴⁴ Vö.: *II. Fogalmi alapvetés* című fejezet 1.2. *Jogi megközelítés* című alfejezettel.

alakulásának irányából közelítjük meg, nem pedig az emberi jogok szempontjából. Ennek oka, hogy az eddigiekben tárgyalt szakirodalom ellentétes álláspontot képvisel. Az alapjogok vizsgálatakor megállapítottuk, hogy az adatvédelem harmadik generációs jog, míg SZABÓ az adatvédelmet az alapjogok védelmi eszközének tekinti. Ezt az ellentmondást nem tudtuk feloldani, ezért közelítettük meg az egyén adattal való rendelkezésének szemszögéből. Két irányt határoztuk meg, egyrészt az egyén részéről a külvilág felé történő adatok ellenőrzött nyilvánosságra hozatalát, másrészt a külvilágtól való szabad elzárkózást. Ennek a két részelemnek a védelmét adja az adatvédelem. (Vö.: 4. számú melléklet)

Három axiómát fogalmaztunk meg:

1) Mint azt korábban kifejtettük, álláspontunk szerint a vagyoni, a fizikai és információs önrendelkezés egymással összekapcsolható, a vagyoni és fizikai önrendelkezés kapcsán tett nyilatkozatokat bevonjuk az információs önrendelkezés körébe, vagyis a mi értelmezésünkben az információs oldal magában hordozza a másik kettőt.

2) Meglátásunk szerint fontos jelentősége van az információ és az adat meghatározásának, valamint a kettő elhatárolásának. Az információ nem más, mint tájékoztatás, felvilágosítás.⁴⁵ Ezzel szemben az adat valakinek, valaminek a jellemzéséhez, megismeréséhez hozzásegítő (nyilvántartott) részlet, tény.⁴⁶ Más meghatározásban: megfigyelésen, mérésen, statisztikai adatgyűjtésen és egyéb jellemzésen alapuló leírás⁴⁷, illetve tények vagy információk, különösképp, ha azokat azért vizsgálják és használják, hogy, dolgokat derítsenek fel, vagy döntéseket hozzanak meg.⁴⁸

A mi értelmezésünkben a valakiről, valamiről lejegyzett, nyilvántartott információt tekintjük adatnak.

3) A jogok elnevezésének sokféleségéből és a meghatározások nem egységes létéből adódóan a korábban említett adatok védelméhez való jogot adathoz való jognak nevezzük. Véleményünk szerint az információ adattá való alakulását követően adattal való rendelkezésről beszélhetünk. (Vö.: 4 számú melléklet)

⁴⁵ JUHÁSZ – SZŐKE – NAGY – KOVALOVSKY, 1975., 593. p.

⁴⁶ JUHÁSZ – SZŐKE – NAGY – KOVALOVSKY, 1975., 5. p.

⁴⁷ „Durch Beobachtungen, Messungen, statistischen Erhebungen und andere gewonnene Werte.” DROSDOWSKI, 1989., 320. p.

⁴⁸ „Facts or information, especially when examined and used to find out things or to make decisions.” HORNBY, 2005. 387. p.

3. A szociális jog fogalmának vizsgálata és meghatározása

A szociális biztonsághoz való jog – az információs jogokhoz hasonlóan – az egyéneket megillető alapjog. A privacy fogalmának, annak adatvédelemmel való kapcsolatának körüljárása után szükség van a szociális jog meghatározására, elhelyezésére, ahhoz, hogy a későbbiekben össze tudjuk kapcsolni a két elméletet. Meg kell vizsgáljuk a szociális ellátások társadalmi rendeltetését, a gondoskodási szinteket, a szociális ellátási rendszer működtetését.

Kiindulási pontként rá kell világítanunk arra, hogy az egyének életének egyik jellemzője, hogy létüket fenntartsák, ehhez pótolniuk kell az elhasznált erőforrásaikat. Ennek legáltalánosabb módja az emberi termelőtevékenység. Előfordulhatnak azonban olyan hosszabb-rövidebb időszakok az életpályán, amikor az egyének nem képesek előállítani azokat a javakat, amelyek megélhetésüket biztosítják. Ezen periódusok bizonyos esetekben az ember életét, fennmaradását is veszélyeztethetik. Gyűjtőelnevezéssel ezeket megélhetési vagy reprodukciós zavaroknak hívjuk.⁴⁹ Ahhoz, hogy az egyének reprodukciós zavar időszakában is biztosítani tudják a létüket, a termelőmunka idején kell tartalékokat képezniük.

3.1. GONDOSKODÁSI SZINTEK

A kockázatok elleni védekezés különféle formában valósulhat meg, habár azok mindig az egyén szintjén alakulnak ki.

1) A legegyszerűbb módja a zavar elhárításának az egyéni tartalékképzés, ennek struktúrája könnyen áttekinthető, hiszen addig, amíg az egyén munkaképes, az előállított javainak egy részét nem fogyasztja el, hanem félrerakja. A későbbiekben ezeket használja fel, ha nem tud munkát végezni. Ezzel teljes mértékben az egyén felügyelete alatt marad a zavar elhárításának módozata.⁵⁰ Az egyéni tartalékképzés sok esetben nem ad megfelelő választ a fellépő reprodukciós zavarra, ezért szükség volt a gondoskodás más szinten történő megszervezésre.⁵¹

⁴⁹ CZÚCZ, 2003., 11. p.

⁵⁰ CZÚCZ, 2003., 14. p.

⁵¹ Érvényesülhet a szelektivitás alapelve, vagyis általában az egyén felelős önmagáért, és csak szélsőséges helyzetben érvényesülhet a társadalom felelőssége. Akkor kerülhet sor szelektív megoldásokra, ha az egyén vagy a család olyan rossz helyzetben van, hogy külső segítségre szorul. Ezért elkülöníthetünk segítőket és segítetteket. ZOMBORI, 1997., 113. p.

2) Az egyént körülvevő kisközösségekben kialakulhatnak olyan kapcsolatok, amelyek célja tagjainak megsegítése. Ezek a csoportok joggal várják el, hogy tagjai információt szolgáltatssanak a segítségért cserébe, ezzel engedve a magánszféra kismértékű feladásának.⁵²

Öt csoportot emelünk ki, amelyek a történelem fejlődése során eltérő szerepet játszottak az egyén megsegítésében úgy, mint az egyház, a család, a lakóhelyi közösségek a munkavégző közösségek és az önkéntes biztosítás.

A későbbiekben szükség volt egy jóval kiterjedtebb, nagyközösségi, osztársadalmi szinten létrehozott, tartalékok képzését biztosító rendszerre, ahol a kapcsolatok igen bonyolulttá váltak. Meg kell említenünk, hogy a közösségi és állami rendszerben az önrendelkezési jog lazul, illetve korlátozódik.

3) Az egyéni és a kisközösségi gondoskodási szintek mellett, állami gondoskodás keretében is bekapcsolódtak az egyének ellátásába.⁵³ A későbbi vizsgálódásunk tárgyát elsődlegesen ez képezi, ezért a szociális ellátási rendszerek főbb vonásait vizsgáljuk. Egy olyan „közösséget” kellett kijelölni, amely igen nagy létszámmal rendelkezik, így kézenfekvő volt az egész társadalmat bevonni.⁵⁴

A szociális ellátások alapvető társadalmi rendeltetését egyértelműen meg lehetett határozni, így azok az egyének létének fenntartásához szükséges anyagi javakat biztosítják reprodukciós zavar idején.⁵⁵

A különféle szükségletek közösség általi kielégítése történhet közvetlen és közvetett formában. Közvetlenek azok, amelyek természetes formájukban biztosítanak segítséget, így termékek és szolgáltatás útján. Ezeket együttesen természetbeni juttatásoknak nevezzük.⁵⁶ Míg közvetett lehetőség a pénzbeli ellátás, jövedelem felhasználása. Ezek közül a pénzbeli ellátások biztosítják a legnagyobb szabadságot az

⁵² Fontos a szolidaritás értéke a kisközösségi viszonyokban. Ez egyfajta kollektív érdekérvényesítési magatartást feltételez, mert bizonyos célok csak egymásra támaszkodva érhetőek el. Ez természetesen lemondással is jár. Szükség van a felek közötti kölcsönös bizalom kiépítésére. KRÉMER, 2009., 157. p.

⁵³ Az eddigiek alapján megállapíthatjuk, hogy az egyénnek van egy magánszférája, emellett jogosult a szociális jogi nyújtotta lehetőségekkel élni, ám a két tényező összekapcsolódása korlátozást fog jelenteni az egyén számára.

⁵⁴ CZÚCZ, 2003., 19-20. pp. és 23. p.

⁵⁵ CZÚCZ, 2003., 24-26. pp.

⁵⁶ A későbbiekben azt vizsgáljuk, hogy az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevétele során hogyan valósul meg a privacy. Vö.: V. *Az egészségügyi természetbeni ellátások és a privacy című* fejezettel.

egyéneknek, bizonyos szolgáltatásokat célszerűbb természetben nyújtani, mert előfordulhat, hogy az állampolgár nem arra fordítja azt, amire ténylegesen kellene.⁵⁷

A gondoskodási szintek elhatárolása után meg kell adnunk ezek jogi keretét meghatározó szabályozási rendszer – a szociális jog – fogalmát, amely általánosságban a következőképpen írható le: A társadalom keretei között megszervezett összes olyan tevékenység, melynek az a rendeltetése, hogy a társadalom tagjai (vagy azok bizonyos csoportjai) által megtermelt anyagi javak egy részének elvonásával képzett alaptól támogatást adjanak mindazon személyeknek, akik (önhibájukon kívül) nem tudnak saját megélhetésükről gondoskodni (reprodukciós zavarral küzdenek), vagy akik a – társadalom fennmaradása érdekében, a társadalom által elismert – többletterhet vállalnak magukra.⁵⁸

3.2. AZ ÁLLAM ÁLTAL MŰKÖDTETETT SZOCIÁLIS ELLÁTÁSI RENDSZEREK

A javak nyújtása az állami szociális ellátási rendszerben⁵⁹ sokféle formában valósítható meg. Különböző szervezeti, pénzügyi elvek alapján képezhetnek alapokat, illetve valósíthatják meg az újraelosztást. Rendszerint két altípust különböztetnek meg, a biztosítási (kommutatív) és a segélyezési (disztributív) rendszert. Mi ezt kiegészítjük egy harmadik altípussal, az univerzális vagy normatív (állampolgári jogon járó) rendszerrel.⁶⁰

3.2.1. Biztosítási típusú rendszer

A biztosítási típusú rendszerekben az érintett személy különleges hozzájárulások alapján kap a kockázati eset bekövetkeztekor bizonyos (többnyire a korábbi jövedelemhez igazodó mértékű) szolgáltatásokat, függetlenül személyi rászorultságától. Az állam nem bízta az egyének döntésére, részesei lesznek-e a rendszernek vagy nem, hanem kötelező

⁵⁷ A rendszer megfelelőségéhez érvényesülnie kell a hatásosság-hatékonyság elvének. A különböző szociális megoldások hatásossága azt jelenti, hogy a rászoruló vagy támogatásra jogosult személyek közül mennyien jutnak hozzá a juttatásokhoz, mekkora az igény-bevételi arány. ZOMBORI, 1997., 111-112. pp.

⁵⁸ CZÚCZ, 2003., 29. p.

⁵⁹ Mivel az állam által működtetett szociális ellátási rendszerek politikailag meghatározottak, ezért figyelmet kell fordítanunk a három kiemelt ideológia – a konzervativizmus, a liberalizmus és a szocializmus – szociálpolitikára gyakorolt hatására. Ezek másként képzelték el az egyén és az állam kapcsolatát, ezáltal a magánszféra és az önrendelkezés különböző mértékben volt gyakorolható. Ezek elsősorban az egyes ellátások nyújtásában, a kedvezményekben, az ellátások mértékében mutatkoztak. ZOMBORI, 1997. 75. p.

⁶⁰ CZÚCZ, 2003., 31. p. A későbbi vizsgálódásunk során mindhárom állam által működtetett rendszert megvizsgáljuk a privacy és az adatvédelem szempontjából, a *III. A privacy és a szociális jog* című fejezetben.

biztosítást rendel el. Ez nagyban növeli a rendszer megbízhatóságát, hiszen nincs mód az önkéntes kilépésre. A befizetendő hozzájárulások ehhez hasonlóan az alanyok jövedelmétől függnék.⁶¹

Rá kell világítanunk arra, hogy az egyik legnagyobb hátránya a rendszernek, hogy nagymértékben korlátozzák az egyén döntési szabadságát. Azzal, hogy ezek a rendszerek elvonják a egyén jövedelem egy részét, számottevően csökkentik az egyén azon bevételének nagyságát, amit szabadon költhet el.⁶²

3.2.2. Segélyezési típusú rendszer

A második, rászorultság alapján nyújtott, segélyezési típusú rendszerekre jellemző, hogy a védelem alá vont személyek köre nincs előre meghatározva, akár az egész népességre is kiterjedhet. A biztosítási típussal ellentétben az igénybevevőnek nincs előzetes közvetlen ellenszolgáltatási kötelezettsége, mert adóeszközökből finanszírozzák.⁶³

Az emberek nem szívesen veszik igénybe ezen rendszer által nyújtott szolgáltatásokat, mert stigmatizáló jellegű, az egyén maga hívja fel a szegénységre a figyelmet, ami egyfajta kudarc beismerése.⁶⁴

3.2.3. Univerzális rendszer

Az állampolgári jogon járó, univerzális rendszerek a társadalom pontosan kijelölt, meghatározott jellemzőkkel rendelkező csoportok tagjainak nyújt, az állami költségvetésből azonos mértékű ellátást. Ezek a struktúrák nem kötik az ellátásaikat előzetes hozzájárulások befizetéséhez, és olyan személyek⁶⁵ is bekerülnek a kedvezményezettek körébe, akik nem voltak biztosítottak. Különbség a másik két rendszerhez képest, hogy nem vizsgálják az egyének rászorultságát, így olyanok is megkaphatják, akik más forrásból tudják biztosítani a megélhetésüket. A rendszer előnye,

⁶¹ CZÚCZ, 2003., 32-34. pp.

⁶² CZÚCZ, 2003., 36-37. pp.

⁶³ CZÚCZ, 2003., 37-38. pp.

⁶⁴ CZÚCZ, 2003., 38-40. pp.

⁶⁵ A társadalom széles köre számára elérhető ellátások általában az egész belföldi népességet védelmük alá vonják, ám ennek is szabnak minimális korlátokat. A leggyakoribb két ismérv az állampolgárság feltétele és az adott ország területén való élés, illetve ennek a kettőnek a kombinációja valósulhat meg. CZÚCZ, 2003., 122-123. pp. és 127. p.

hogy nem várja el az emberektől, hogy felfedjék megélhetési körülményeiket, nem stigmatizál.⁶⁶

III. A privacy és a szociális jog

Az alapjogok vizsgálata, az egyén és magánszférájának zavartalanságát biztosító privacy és az adatvédelem körüljárása, valamint a szociális jog jellemzőinek áttekintése után elérkeztünk a dolgozat azon fejezetéhez, amely vizsgálódásunk központi témája. Az egyénnek van egy magánszférája, emellett jogosult a szociális jog ellátásait igénybe venni. Ez a kettősség ellentétes helyzetet okoz, hiszen az egyik jog a másik korlátját jelenti, mert a szociális jog egy behatolást jelent a privát szférába.

A fentiekben leírtak alapján ki kell emelnünk, hogy ha az egyén képes lenne a reprodukciós zavarait önmaga, saját forrásból elhárítani, akkor nem lenne szükség a privacy kérdésével mélyebben foglalkozni a szociális jogban. Tekinthetünk úgy a privacy korlátozására, feladására, hogy ez az „ára” a segítségnek.

Az állam közvetett és közvetlen jogalkotással hoz az egyénekre, jogosultakra, csoportokra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket. A szociális jog lesz az a közvetítő közeg, amely a társadalom tagjai számára, reprodukciós zavar esetén támogatást nyújt. A közvetett jogalkotás célja, hogy törvényi keretet adjon az egyének önálló tartalékképzésének, önmaguk ellátásának lehetőségeit megteremtse. Ebben a rendszerben ő maga nem, vagy csak nagyon minimális szintű segítséget nyújt a megélhetési gondokkal küzdőknek. A gondoskodási szintek közül ez az egyéni tartalékképzés és a kisközösségi szociális támogatások határait jelöli ki. A közvetlen jogalkotás az állami gondoskodási szintek szabályrendszerének meghatározására irányul. Erre azért van szükség – mint azt korábban kiemeltük – mert az egyének életében bekövetkeznek olyan hosszabb-rövidebb időszakok, amikor nem tudnak önmagukról gondoskodni.

A privacy az egyének irányítása alatt áll, annak keretei között szabadok, ám a szociális jogban az információs önrendelkezés felfüggesztődik, mert kötelező a bekapcsolódás és az adatok kiadása. Nem önkéntes alapú, hanem utasítják az egyént a részvételre. Ebben a viszonyrendszerben a privacy az egyén és az állam között áll, egyiknek védelmezője, míg másiknak korlátozó tényezője lesz. Ugyanis az állam minél több információt szeretne megtudni az egyes tagjairól, míg az egyének szeretnének minél

⁶⁶ CZÚCZ, 2003., 41-43. pp.

függetlenebbül, zárkózottabban élni. Az egyéneknek fel kell adniuk a magánszféráját, az ellátásért cserében. (Vö.: 5. számú melléklet)

Emiatt a sajátos viszony miatt, össze tudjuk kapcsolni a szociális jog elemeit és a privacy jogi megközelítését alkotó információs önrendelkezési jogot. Ennek oka, hogy egy zártabb, specializált rendszert kíván további általános szabályokkal részletesen igazgatni. Eltérés mutatkozik a korábban tárgyalt gondoskodási szintek esetén, illetve a szociális gondoskodási rendszerek által biztosított ellátások, szolgáltatások terén is.

1. A privacy az egyéni és kisközösségi gondozásban

Az öngondoskodás szintjét egy különálló elemhez, a tulajdoni önrendelkezéshez rendelhetjük. Ezen a szinten, mint azt korábban ismertettük, az egyén az előállított javak egy részét félrerakja, saját felügyelete alatt tartja, tartalékol. Vagyis saját belátása szerint használja fel a tulajdonát, olyan mértékben, oly módon, akkor, amikor arra szüksége van, nincs egy külső szerv, amely befolyásolja a javak felhasználását.

A kisközösségi ellátások a tulajdoni és az információs önrendelkezés határán helyezkednek el. Az egyéneknek önmagukról kell információt közölniük a közösséggel, hogy ellátást, segítséget kapjanak. Az egyének képezik a tartalékokat, így ők döntenek az egyes személyek megsegítéséről, ám a segítségnyújtáshoz nekik is szükségük van információra. Az ő belátásukon, kialakított rendszereik szabályain keresztül lesz lehetőségük bekapcsolódni a védelmi rendszerbe.

2. A privacy az állami gondoskodásban

Az állami gondoskodás önrendelkezési szempontból történő vizsgálatakor az általunk megfogalmazott privacy fogalom⁶⁷ szolgál a vizsgálat alapjául, így az információs oldalt emelhetjük ki. Tulajdoni önrendelkezésről alapvetően nem beszélhetünk, hiszen a rendszerek jövedelem elvonásával, különféle módon képeznek alapokat, amelyekből a későbbiekben kockázat bekövetkezése esetén segítséget nyújtanak. Ezzel az állam beleavatkozik a magánszférába. Az egyének nem tudnak befolyást gyakorolni azok mértékének meghatározására, elérhetővé tételének időpontjára.

⁶⁷ Vö.: II. *Fogalmi alapvetés* című fejezet 2. *Az adatvédelem fogalmának vizsgálata és meghatározása* című alfejezet, amelyben a privacy-t az információ adattá válását követő, azzal való rendelkezés szemszögéből közelítettük meg.

Az adattal való rendelkezés két erős oldalra bontható. A külvilág irányába történő, adat kinyilvánítása sajátos módon érvényesíthető. Az ellátások igénybe vételéhez szükség van bizonyos, kötelezően rendelkezésre bocsátandó adatokra. Ezzel szemben az egyénnek módja van az adatait eltitkolni, viszont ebben az esetben nincs lehetősége igénybe venni a szükséges szolgáltatást, ellátást.

Az adatok kinyilvánítása az ellátások igénybe vételének alapvető feltétele, hiszen a reprodukciós zavar bekövetkeztének külső személy részére történő tudomásra adása nélkül nem juthatnak hozzájuk. Az egyéneknek joga van szabályozni az információ áramlását, vagyis azt, hogy az adott helyzetben közölnek magukról adatokat vagy sem. Ilyen szabályozási szabadságra a szociális jogban kevésbé vagy nincs módjuk. A szociális jog sajátosságát ez a kötelezőség adja, amin keresztül szabad az út az állam számára.

Az elzárkózás jogának szociális jogba való átültetési módjának tüzetes vizsgálata után megállapítható, hogy az korlátozottan gyakorolható, az ahhoz kapcsolódó adatvédelmi kérdések összetettek és bonyolultak. Az elzárkózás sajátos módon, a tájékozottságban is megnyilvánulhat, az egyén korlátozza a hozzá eljutó adatokat, csak a szükségeseknek enged utat. A tájékozottság joga két oldalról közelíthető meg a privacy szociális joggal való összekapcsolás esetén. Az egyén tájékozódhat arról, hogy a későbbiekben milyen ellátásokat jogosult igénybe venni, melyek közül választhat, milyen lehetőségei vannak. Ebben segítséget nyújtanak különböző állami intézmények, így például a nyugdíjfolyósító igazgatóságok, amelyek egyéb feladataik mellett tájékoztatják ügyfeleiket, ügyfélszolgálati tevékenységet folytatnak, a külföldön élő személyekre nézve adategyeztetést végeznek.⁶⁸ Egészségügyi szolgáltatások esetén, azok igénybe vételekor informálódhat az egyén saját egészségi állapotáról.⁶⁹

Elzárkózhat a külvilág felől érkező, különféle üzleti célból történő, termékek reklámozása, azokra történő figyelemfelhívás elleni fellépés esetén gyakorolható. Az egyén akaratán kívül, adatai rendelkezésre bocsátása nélkül, számára megküldött szóróanyagok, tájékoztatók esetén kétséges, hogy a személyes adatokat honnan szerezték

⁶⁸

http://www.onyf.hu/?module=news_archive&action=show&nid=630&rand=5492975793332de51358bb6d71d74dd7 (letöltés ideje: 2012. szeptember 12.)

⁶⁹ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) 13. § (1) bekezdés a)-i) pontjaiban részletesen felsorolja a beteg tájékoztatáshoz való jogait, így joga van részletes tájékoztatást kapni egészségi állapotáról, a javasolt életmódról vagy vizsgálatról.

meg külső személyek, például gyermekvállaláshoz, tartós betegséghez kapcsolódó szóróanyagok.

Fizikai önrendelkezésről az állami rendszerekben, azon belül is a társadalombiztosítás egészségügyi szolgáltatási⁷⁰ esetén beszélhetünk. Kiemelt terület a gyógykezelés céljából végzett ellátások köre, hiszen ide soroljuk többek között a háziorvosi, fogászati, fekvőbeteg- gyógyintézeti ellátásokat. A nyújtott szolgáltatásokban való részvételt – ha az egyén állapota szerint szükséges is lenne – megtagadhatják, vagy igénybe vehetik azokat, így közvetve vagy közvetlenül rendelkezve saját testükről.

Az univerzális rendszer ellátásai esetén nem beszélhetünk ilyenfajta megközelítésről, hiszen pénzbeli ellátásokat nyújt. A segélyezési típusú rendszer alapszolgáltatásai közül csak egy-egy szegmensében jelenik meg ez a jog, pl.: utcai szociális munka, ápolást-gondozást nyújtó intézmények.

Az adatok szolgáltatásának kötelező jellege alapján a társadalombiztosítási ellátások⁷¹ igénybevétele során az egyénnek nincs döntési szabadsága. Az univerzális ellátások igénylésében szabad döntése van az egyénnek, a segélyezési rendszerben is nagyobb a szabadsága, de a rászorultság kényszere sajátos jelleget kölcsönöz az igénybevételnek. Általánosságban minden ellátási rendszerben korlátozódik az emberek döntési szabadsága. A hosszú távú ellátásokban ez jobban felerősödik.

A szociális jog a bölcsőtől a sírig kíséri életünket, de ennek nem kellene azt jelentenie, hogy folyamatosan korlátozzák az egyént döntési szabadságában és a magánszféra örökös jellegű „nyitva tartását” várják el az egyéntől. Természetesen vannak olyan ellátások, amelyek esetén az állandó adatgyűjtés az egyénnek biztonságot ad, így például a nyugdíjjarulék fizetésének folyamatos nyomon követése.

Összességében, – álláspontunk szerint – a szociális jogi privacy fogalomban az információs önrendelkezés az adatok külvilág felé történő kinyilvánítása jobban érvényre jut az ellátások adatszolgáltatáshoz kötöttsége miatt. Ezt azzal támasztjuk alá, hogy a vagyoni és fizikai önrendelkezés végül információs önrendelkezésben valósul meg.

A fentiekben tett megállapítások alapján szociális jogi privacy fogalomként a következő meghatározást alkottuk: Az egyént megillető jog, hogy jogosultsága esetén járó

⁷⁰ Ennek privacy-re gyakorolt hatását az *V. Az egészségügyi természetbeni ellátások és a privacy* című fejezetben vizsgáljuk.

⁷¹ A társadalombiztosítás ellátásaihoz kapcsolódó Társadalombiztosítási Azonosító Jel (a továbbiakban: TAJ) segítségével sok adat megismerhető az adott személyről.

támogatáshoz szükséges információk kényszerű rendelkezésre bocsátása során, ellenőrzést gyakorolhasson azok felett.

IV. Privacy szociális jogi vonatkozásai a hazai jogszabályok tükrében

A szociális jogi szabályozások között vannak, amelyek tartalmazzák az általános szabályokat meghatározó, adatvédelmi rendelkezéseket és vannak, amelyek azokat figyelembe véve, saját adatkezelésre vonatkozó szabályokat alkottak. Mindezek ellenére kétségei lehetnek az egyénnek afelől, hogy az adatait ki szerzi meg, ki tekinthet bele, kinek juttatják el, az előírt, kötelezően benyújtandó adatok az ellátás igénybevétele szempontjából ténylegesen fontosak-e.

1. Általános szabályok

Az önrendelkezési jog három kiemelt 1) tulajdoni, 2) fizikai, 3) információs) elemét, illetve azok egyéb részjogait különféle törvények biztosítják és védik.

1) A tulajdon védelmét az Alaptörvény, a Ptk. és a Btk. biztosítja. Az Alaptörvény szerint mindenkinek joga van a tulajdona ellen intézett veszély elhárításához.⁷²

A Ptk. rögzíti, vagyis védi a tulajdon minden formáját, eszerint megilleti a tulajdonost a birtoklás joga.⁷³ A legrégebbi, de ma is a leggyakrabban előforduló bűncselekmények a vagyon ellen irányulnak. Ezek közös jellemzője, hogy pontosan mérhető a kár, az érték, a vagyoni hátrány nagysága.⁷⁴ Részletes szabályait a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) adja.

2) Amennyiben valakit fizikai önrendelkezésében korlátoznak, abban az esetben, elsődlegesen az Alaptörvény nyújt segítséget.⁷⁵

A Btk. az egészségügyi beavatkozást, az orvostudományi kutatások rendjét és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekményt említi. Így például büntettet követ el az, aki génállomány megváltoztatására irányuló beavatkozást végez, aki előzetes beleegyezéshez, hozzájáruláshoz kötött szerv vagy szövetátültetést végez a jogosult beleegyezése, illetve hozzájárulása nélkül.⁷⁶

⁷² Alaptörvény V. cikke

⁷³ Ptk. 3. § (1) bekezdése és 98. §

⁷⁴ Dr. BELOVICS – Dr. MOLNÁR – Dr. SINKU, 2007., 675. p.

⁷⁵ Alaptörvény III. cikke

⁷⁶ Btk. 173/A. § (1) bekezdése és 173/H. § (1) bekezdés c) pontja

Az Eütv. kimondja, hogy a betegek önrendelkezési joga és személyes szabadsága csak az egészségi állapota miatt indokolt, és az Eütv. által meghatározott esetekben korlátozható.⁷⁷ Joga van a kivizsgálását, kezelését érintő kérdések eldöntésében részt venni, szabadon dönthet arról, hogy egészségügyi ellátást igénybe kíván-e venni, milyen beavatkozások elvégzésébe egyezik bele.⁷⁸

3) Az önkifejezés joga megilleti az egyént az Alaptörvény alapján, vagyis mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.⁷⁹ A Ptk. szerint lelkiismereti szabadság sérelme a személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti.⁸⁰ Az önkifejezés korlátozása megvalósulhat rágalmazás, becsületsértés formájában. Korlátozni kell ezt a jogot, ha az a közösség elleni izgatásra, nemzeti jelkép megsértésére, rémhírterjesztésre irányul.⁸¹ A Btk. szerint, aki más lelkiismereti szabadságát vagy vallásszabadságát erőszakkal vagy fenyegetéssel korlátozza, akadályozza, büntettet követ el.⁸² Lehetővé teszi az elzárkózást az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) biztosítja.

Az Infotv. preambulumban előre bocsátja, hogy az információs önrendelkezési jog biztosítása érdekében, a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismerésére, valamint a személyes adatok védelmében született ez a törvényt.⁸³ A törvény célja az adatok kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározása, annak érdekében, hogy az adatkezelők a természetes személyek magánszféráját tiszteletben tartsák. A törvény hiányosságaként említhetjük, hogy értelmező rendelkezéseiben nem határozza meg az adat fogalmát. Minőségükben elkülöníti az adatokat, így a személyes, a különleges, a bűnügyi személyes, közérdekű, közérdekből nyilvános adat mást fog jelenteni. Fontos, hogy személyes adatot meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet kezelni. Az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas személyes adat kezelhető.⁸⁴

⁷⁷ Eütv. 2. § (1) bekezdése

⁷⁸ Eütv. 15. §

⁷⁹ Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése

⁸⁰ Ptk. 76. §

⁸¹ Btk. 269. §, 269/A. § és 270. §

⁸² Btk. 174/A. § a)-b) pontjai

⁸³ Jelen esetben mi a közérdekű adatokra és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságra vonatkozó rendelkezéseket nem vizsgáljuk.

⁸⁴ Infotv. 1. §, 3-4. § (1)-(2) bekezdése

A személyes adat kezeléséhez az érintettnek hozzá kell járulnia, vagy kötelező adatkezelést írhatnak elő. Megjelenik az adatbiztonság követelménye, de az adat fogalmához hasonlóan annak fogalmát nem adja meg az értelmező rendelkezésekben.⁸⁵ Az adatkezelési műveleteket úgy kell megszervezni és végrehajtani, hogy az érintett magánszférájának védelmét biztosítsa.⁸⁶ Rögzíti az érintett jogait és azok érvényesítési módját, ugyanis tájékoztatást kérhet személyes adatai kezeléséről, kérheti azok helyesbítését, valamint – kötelező adatkezelés kivételével – azok törlését vagy zárolását. Az érintettel közölni kell, hogy az adatkezelés kötelező vagy hozzájáruláson alapul.⁸⁷ Megjegyzendő, hogy a címmel ellentétben nem információkról beszél a törvény, hanem csakis adatokat említ, mit a szabályozás tárgya.

A privacy fogalmának tisztázásakor megállapítottuk, hogy az információs önrendelkezési jog részét képezi az adatokhoz való jog. Ennek általános szabályait különféle törvények tartalmazzák, pl. Alaptörvény, Ptk., Btk.

Az Infotv. címe és tartalma így nincs összhangban, mert olyan szabályokat is tartalmaz – úgymint adatkezelés, adatbiztonság, adatfeldolgozás, tájékoztatási követelmények, jogérvényesítés – amelyek tágabban értelmezhetőek, mint az önrendelkezés. A preambulumban és a törvény céljában megfogalmazottak között is felfedezhető ez a különbség.

2. Speciális szabályok

A szociális jog jellegéből adódóan adatszolgáltatási kényszer terheli az ellátások igénybevevőit. A következőkben a legfontosabb rendelkezéseket vizsgáljuk.

Az Infotv. és a szociális törvények fogalmi meghatározásában különbség figyelhető meg.

A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Tbj.) adatvédelmi rendelkezéseiben felsorolja azokat a személyes adatokat, amelyeket az igazgatási szervek nyilvántarthatnak. Többek között ide illeszti az egészség károsodás mértékét, az egészségi állapotot, a rehabilitálhatóságot, a TAJ számot. Ezzel szemben az

⁸⁵ „Az adatbiztonság az adatok jogosulatlan megszerzése, módosítása és tönkretétele elleni műszaki és szervezési intézkedések és eljárások együttes rendszere.” F. HATÓ, 2000., 47. p.

⁸⁶ Infotv. 5. § (1) bekezdés a)-b) pontjai és 7. § (1) bekezdése

⁸⁷ Infotv. 14. § és 20. § (1) bekezdése

információs önrendelkezéssről szóló törvény nem személyes adatnak, hanem különleges adatnak nevezi az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adatokat.⁸⁸ A Tbj.-ben felsorolt intézmények a nyilvántartásba vett adatok igénylésére jogosultak, így megvalósul az intézmények közötti adatszolgáltatás. Lehetőség van statisztikai célból történő felhasználásra is.⁸⁹ Az érintettnek joga van a társadalombiztosítási nyilvántartásba betekinteni és az adatokról felvilágosítást kérni, ezáltal ellenőrizheti azokat.⁹⁰

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény (a továbbiakban: Tny.) meghatároz adatvédelmi szabályokat. A nyugdíjbiztosítási igazgatási szervek a TAJ-szám alkalmazásával adatokat tarthatnak nyilván. A Tny. az ellátás jellegéhez igazítva specializáltabb adatokat is kér a személyes adatok mellett. Ilyen például a rokkantság foka, a kereset, a levont és befizetett járulékokra vonatkozó adatok. Az Infotv. által megkülönböztetett személyes adat és különleges adat között a Tny. nem tesz különbséget, csak felsorolja azokat.⁹¹ A Tny. alapján szintén megvalósul az intézmények közötti adatszolgáltatás, így többek között a különféle adóhatóságok, a munkaügyi és szociális igazgatás szervei, az okmányirodák, bíróságok, ügyészségek adatokat kérhetnek ki.⁹² A biztosított kérelmére a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv igazolást állít ki a nyilvántartásba bejelentett adatokról. Módja van a biztosítottnak a rá vonatkozó adatszolgáltatás hatósági ellenőrzésére, kérheti a nyilvántartott adatok kiegészítését, javítását.⁹³

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény (a továbbiakban: Cst.) alapján az igényelbíráló szerv az ellátások megállapítása, folyósítása és ellenőrzése céljából adatokat tart nyilván. Részletes leírást ad a nyilvántartható adatokról, továbbíthatja az igényelbíráló más szerveknek az adatokat. Az adatok törlésére vonatkozóan öt éves határidőt állapít meg.⁹⁴

⁸⁸ Tbj. 42. § (1) bekezdése és Infotv. 3. §

⁸⁹ Ilyen intézmény pl.: állami adóhatóság, menekültügyi hatóság, szociális hatóság Tbj. 43. § (1) bekezdés a)-j) pontjai és (2) bekezdése

⁹⁰ Tbj. 43. § (4) bekezdése

⁹¹ Tny. 96. § (1)-(2) bekezdése

⁹² Ezzel még bizonytalanabbá válik az adatok holléte, hogy ki kezeli azokat, illetve milyen célból teszi azt.

⁹³ Tny. 96. § (3)-(4) és (8)-(9) bekezdések

⁹⁴ Cst. 45-46. §

A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény (a továbbiakban: Mmtv.) szerint a rehabilitációs hatóság különféle adatokat kezelhet (pl.: természetes személyazonosító adatai, szociális helyzete, keresőképtelensége) az ellátás folyósítása céljából. Speciális adattovábbítás valósul meg, ugyanis az adóhatóság havonta továbbítja az ellátásban részesülő jövedelmére vonatkozó adatokat a rehabilitációs hatósághoz. A fent említett egyéb intézmények közötti adattovábbítás és statisztikai célú felhasználás ebben a törvényben is megjelenik.⁹⁵

Nem határoz meg minden törvény részletes adatvédelmi szabályokat, vannak, amelyek egy-egy ellátás kapcsán fektetnek le rendelkezéseket.

A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebtv.) nem tartalmaz külön adatvédelemre vagy adatkezelésre vonatkozó szabályokat. Csak utalást tesz annak figyelembe vételére.⁹⁶ Részletes szabályokat az Ebtv. végrehajtásáról szóló 217/1997. (XII. 1.) kormányrendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) határoz meg.⁹⁷

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szt.) csak említést tesz az adatvédelmi jogszabály megtartásáról.⁹⁸

A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Flt.) szerint meghatározott szervek bizonyos adatokat tarthatnak nyilván, bizonyos szervek között megvalósul az adatszolgáltatási kötelezettség. Különbség a fent említett törvényekhez képest, hogy adatvédelmi szabályzatot köteles kiadni a miniszter, az állami foglalkoztatási szerv és a munkaügyi hatóság.⁹⁹ Az állami foglalkoztatási szerv Foglalkoztatási és Közfoglalkoztatási Adatbázist vezet a foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosult, a rehabilitációs ellátásban részesülő és a közfoglalkoztatásban részt vevő személyekről.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) szerkezetében nem található külön adatvédelmi rész, az

⁹⁵ Mmtv. 21. § (1)-(3) és (5) bekezdése

⁹⁶ Ebtv. 38/B. § (2) bekezdés

⁹⁷ Pl.: 217/1997. Korm. rendelet 12/A. § (3) bekezdése, amelyben a külföldi tartózkodás közben szükséges gyógykezelés megtérítésére vonatkozó rendelkezések olvashatóak.

⁹⁸ Szt. 92/H. § és 122/B. §

⁹⁹ Flt. 57/A. § és 57/B. § (1) bekezdése

Ebtv.-hez hasonlóan. Csak említést tesz bizonyos rendelkezéseiben az adatvédelem megtartására.¹⁰⁰ (Vö.: 6.számú melléklet)

V. Az egészségügyi természetbeni ellátások és a privacy

Az általános jogi környezet áttekintését, a fogalmak definiálását, a viszonyrendszerek meghatározását követően megvizsgáljuk a szociális jog – azon belül is leszűkítve – egészségügyi természetbeni ellátásainak igénybevétele során megvalósuló, az elektronikus adatkezelés következtében felmerülő, a privacy-t érintő kérdéseket. Mindezt a egészségbiztosítási nyilvántartások, a TAJ kártya, a betegéletút nyomon követése, az EESSI rendszer és az Európai Egészségbiztosítási Kártya vizsgálatával tesszük meg.

Azért emeltük ki ezt a területet, mert általánosságban mindenkit érint, mindenki kapcsolatba kerül vele. Az alfejezetek célja az adatok áramlásának bemutatása a hazai és közösségi szint általános vonatkozásaiban.

Általánosságban elmondható, hogy a szociális jog pénzbeli és természetbeni ellátásainak igénybevételi módjai változáson mentek keresztül. A technika fejlődésével megjelenő, a munka megkönnyítését és az ellátásokhoz való gyorsabb hozzájutást támogató új találmányok, eszközök, valamint az adatok számítógépen történő tárolásának és továbbításának általános elterjedésével bizonytalanná válhat az adatok védelmének teljes körű megvalósulása. A pénzbeli ellátásokat nyújtó intézményi struktúrájában kezdenek áttérni az elektronikus ügyintézésre. A természetbeni ellátásokat az egyének irányába közvetítő állami szervek és a szolgáltatást nyújtók körében szintén egyre elterjedtebb az elektronikus úton megvalósuló ügyintézés, valamint a szolgáltató, támogató, segítő ellátások keretében megjelennek az új technikai eszközök.

Ezek különböző információk tárolására, kezelésére, vagy esetlegesen a magánszféra megfigyelésére lesznek alkalmasak. Az egyén életét egyre több oldalról követik nyomon, ezért nehezebbé teszik az adatok egyén által történő nyomon követését.¹⁰¹

¹⁰⁰ Pl.: Gytv. 102. § (6) bekezdésében az adattovábbításkor meg kell tartani az adatvédelmi szabályokat.

¹⁰¹ Ilyen újítás lehet az egykor harcászati eszközként, használt, úgynevezett drón, amelyeket ma már otthon is meg lehet építeni. Sokan a tulajdonuk megfigyelésére használják, mások csak hobbiból rendelkeznek vele. Egyesek szerint fel lehetne használni egyének megfigyelésére, így például a szülők ellenőrizni tudnák gyermekeiket, amíg azok az iskolából tartanak haza, így a háztartások hétköznapi eszközévé válhatnának. Metropol, 2012., 6-7. pp.

Már itt szeretnénk rávilágítani arra, hogy az egészségügyi természetbeni ellátások¹⁰² igénybevétele során fizikai önrendelkezés illeti meg az egyént, viszont az információs önrendelkezési jog nagymértékben, illetve teljesen korlátozott.

1. Az egészségbiztosítási nyilvántartás

Az egészségbiztosítási rendszer hatékony működése és együttműködése céljából egy egységes elvek alapján felállított nyilvántartást hoztak létre, amely biztosítja az ellátások megállapításához szükséges adatokat, a befizetések nyilvántartását, azok beszedését.¹⁰³ Az egészségbiztosítási nyilvántartást az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (a továbbiakban: OEP) kezeli.¹⁰⁴

Emellett egyre elterjedtebbek az idősök otthonában, hogy ápolók helyett és mellett mobilizált robotok figyelik és segítik az ott lakókat. A robot software-je úgy lett kifejlesztve, hogy emlékeztet a napi teendőkre. Ez a rendszer is felvet bizonyos adatvédelmi és magánszféra védelmére vonatkozó kérdéseket, hiszen nem lehet tudni, hogy a betáplált adatokhoz ki és milyen módon juthat hozzá, milyen adatvédelmi, adatbiztonsági védelemmel vannak felszerelve a robotok.

PINEAU – MONTEMERLO – POLLACK – ROY – THRUN, 2003., 271-273. pp.

Az internet, a közösségi oldalak a mindennapjaink részévé váltak. Néhányan sokkal több információt osztanak meg ezeken a fórumokon, mint kellene, és ezt sokan ki is használják. Így például ha valaki profilján megjelenik, hogy bizonyos betegséggel kapcsolatos oldalakat látogat, „ellene fordíthatják”, következtetéseket vonhatnak le egészségi állapotáról. A magánbiztosítók adatokat gyűjthetnek tagjaikról ezeken az oldalakon keresztül, ezzel felmérve a kockázatok bekövetkeztének valószínűségét. <http://www.consumerreports.org/cro/magazine/2012/06/facebook-your-privacy/index.htm> (letöltés ideje: 2012. szeptember 26.)

¹⁰² Az egészségügyi szolgáltatások tekintetében, így a magánellátások esetében is vizsgálódhatunk, de mi jelen esetben az állami rendszer ellátásainak tekintetében tesszük ezt meg.

¹⁰³ Megkülönböztethető az egészségbiztosítási, nyugdíjbiztosítási, és a járulék bevallását, befizetését, végrehajtását jegyző nyilvántartás, amelyek a biztosítottak és a szolgáltatók által, általában kötelezően rendelkezésre bocsátott adatokat tárolják. A befizetések nyilvántartását, az ellátások megállapításához szükséges adatokat a társadalombiztosítási rendszerek megfelelő és hatékony működése céljából több szerv kezeli. A nyugdíjbiztosítási nyilvántartást az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (a továbbiakban: ONYF), a járulékok befizetését, bevallását, végrehajtását magába foglaló nyilvántartást a Nemzeti Adó-és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) gondozza. JÓRI – HEGEDŰS – KERÉKES, 2010., 216-217. pp.

Az Egészségbiztosítási Alap járulékokból származó bevételeit 1999. óta az adóhatóság szedi be. http://www.oep.hu/portal/page?_pageid=34,32914&_dad=portal&_schema=PORTAL (letöltés ideje: 2012. november 28.)

¹⁰⁴ JÓRI – HEGEDŰS – KERÉKES, 2010., 216-217. pp.

Nemcsak az adatok továbbítása korlátozott, hanem azok köre is, mert az igazgatási szervek a nyilvántartási rendszerükben csak bizonyos, a törvényben meghatározott adatokat tarthatnak nyilván és kezelhetnek. Ezek az adatok:

- személyi adatok (név, anyja neve, születési helye, születési éve, hónapja és napja),
- lakóhely,
- családi állapot, állampolgárság,
- foglalkozás, munkakör, munkahely, tevékenység
- az egészségkárosodás mértéke, az egészségi állapotra, rehabilitálhatóságra
- az eltartott hozzátartozói minőségre, élettársra vonatkozó olyan adatok, amelyek az ellátás megállapításához szükségesek,
- jövedelemre vonatkozó adatok
- és a TAJ szám.¹⁰⁵

Kizárólag az OEP-nél találhatóak meg a betegellátás adatai. Ezeket az adatokat meghatározott célból kezelheti, így ellátások megállapítására; a kötelező egészségbiztosítás terhére, az egészségügyi ellátásokra jogosultak által igénybe vehető ellátások rendelésére és nyújtására; valamint a társadalombiztosítási feladatot ellátó szervek hatáskörébe tartozó egyéb ellátások megállapítása, folyósítása és ellenőrzése céljából.¹⁰⁶

Az egészségbiztosító az egészségbiztosítás pénzbeli ellátásai, a társadalombiztosítási feladatot ellátó szervek hatáskörébe utalt egyéb ellátások megállapítása, ellenőrzése és folyósítása céljából természetes személyekről adatokat – így TAJ számon is – tarthat nyilván.

Ezen célra nyilvántarthatók:

- a természetes személyazonosító adatok,
- állampolgárság, családi állapot, eltartott hozzátartozó és élettárs esetén a hozzátartozói minőség,
- lakóhely,
- foglalkozás, munkahely, munkakör, tevékenység,
- jövedelemre vonatkozó adatok,
- az egészségbiztosítási ellátás megállapításához szükséges egészségügyi adatok.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Tbj. 42. § (1) bekezdés a)-g) pontjai

¹⁰⁶ JÓRI – HEGEDŰS – KERÉKES, 2010., 220 p.

¹⁰⁷ Ebtv. 79. § (1) és (2) bekezdései

A Tbj. és az Ebtv. által, az adatok nyilvántartására vonatkozó rendelkezéseikben felsorolt elemek szinte teljes mértékben megegyeznek. Ezért véleményünk szerint nem szükséges az Ebtv.-ben ismételt szabályozni ezek körét, hiszen az általános szabályokat a Tbj. meghatározza, ezért az Ebtv.-nek csak a speciális előírásokat kellene tartalmaznia.

Köteles az ellátásban részesülő személy az egészségbiztosítónak bejelenteni minden olyan adatot, tényt, amely az ellátás folyósítását vagy az arra való jogosultságát érinti.¹⁰⁸ Az egészségbiztosító jogosult a biztosított ellátására vonatkozó dokumentumokba betekinteni, valamint a személyi és tárgyi feltételeket vizsgálni.¹⁰⁹

Az egészségbiztosító az egészségügyi szolgáltatások nyújtására az adott egészségügyi szolgáltatóval finanszírozási szerződést köt.¹¹⁰

2. Az egészségügyi adatvédelemről általában

A következőkben az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevételéhez kötött adatok szolgáltatását, tárolását, valamint az egyén jogosultságának különféle azonosítási módjait vizsgáljuk, aszerint, hogy azok az egyén privacy-jére, a privacy megvalósulására milyen hatást gyakorolnak.

Felmerül a kérdés, hogy az adatok egységes tárolása, illetve azok ilyen módú elérése, ellenőrizhetősége biztonságos-e? Ez milyen hatást gyakorol a természetbeni ellátások igénybevételére? Hogyan védhetné meg az egyén a privacy-jét?

Mint azt már kiemeltük, a szociális jog – jellegéből adódóan – az adatok szolgáltatására kötelezi az egyént, így az „ellátók” tevékenységével együtt jár a személyes adatok kezelése.

Meghatározásunk szerint a privacy egyrészt a külvilág felé történő, adatok ellenőrzött nyilvánosságra hozatala, másrészt a külvilágtól való szabad elzárkózás.¹¹¹ A vizsgálatunk szűkített tárgyában az adatok kinyilvánítása alapvető feltétel, emellett azok köre előre meghatározott. Az ellátásokhoz való hozzájutásban nincs mód a szabad elzárkózásra, mert az adatszolgáltatás kötelező. Jelen esetben az egyénnek nem áll érdekében eltitkolni, visszatartani adatait, hiszen akkor elesik az ellátástól. Az adatok ellenőrizhetősége nagymértékben korlátozódik, hiszen azok kezelése az egyén által

¹⁰⁸ Ebtv. 80. § (3) bekezdése

¹⁰⁹ Ebtv. 36. § (2) bekezdése

¹¹⁰ Ebtv. 30. § (1) bekezdése

¹¹¹ Vö.: *II. Fogalmi alapvetés* című fejezet 2.2. *A privacy és az adatvédelem viszonya* című alfejezetével

nehezen ellenőrizhető. Mindezek ellenére meg kell valósulnia az adatvédelemnek, bizonyos tekintetben még fokozottabban, mint egyéb területeken, hiszen az adatok szenzitív minősége megköveteli azt.

A kötelezőséggel természetesen egyetértünk, gyógyítani csak adatokkal lehet. Mégis nagyon sajátos az egyén viselkedése ebben a kérdésben, mert az ellátás igénybevétele során az egyén elvárja, hogy az személyes, közvetlen legyen, míg az adat felvételével, kezelésével kapcsolatban a személytelenség, nehezen nyomon követhetőség igénye jelenik meg.

A jogalkotó külön törvényben határozza meg az egészségügyi adatokra vonatkozó szabályokat. Ahogyan az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Eüaktv.) fogalmaz, a gyógykezelés részét képezi az egészségügyi adatok felvétele. A biztosított vagy egészségügyi szolgáltatásra jogosult személy a TAJ számát igazoló hatósági igazolványát köteles bemutatni az egészségügyi szolgáltatás igénybevételéhez. A törvényi előírás keretein belül a kezelőorvos dönti el, hogy mely adatok felvétele szükséges.¹¹²

Az egyén önrendelkezési jogának gyakorlása nagymértékben korlátozott, csak kisebb részjogosultságok illetik meg és védik a magánszféráját. Többek között, a törvényi előírás keretein belül a kezelőorvos dönti el, hogy mely adatok felvétele szükséges. Kötelességet keletkeztet, hiszen az adatkezelőt és az adatfeldolgozót az orvosi titoktartás köti, ezzel védve az egyén magánszféráját. A beteg jogosult arra, hogy az egészségügyi ellátásban résztvevő személyek az ellátás során megismert személyes és egészségügyi adatait bizalmasan kezeljék, csak az arra jogosulttal közöljék. Megilleti a beteget, hogy gyógykezelése, vizsgálata során csak azok a személyek legyenek jelen, akik ellátásban való részvétele szükséges, valamint azok, akik jelenlétéhez a beteg hozzájárul. Mindemelllett a betegnek joga van ahhoz, hogy vizsgálata, kezelése olyan körülmények között valósuljon meg, hogy azt beleegyezése nélkül mások ne láthassák, ne hallhassák. Emellett az érintett tájékoztatást kaphat a gyógykezelésével összefüggő adatok kezeléséről, a rá vonatkozó adatokat megismerheti, a róla készült dokumentációkba betekinthez, azokról másolatot kaphat.¹¹³

¹¹² Ebtv. 29. § (4) bekezdése és Eüaktv. 9. § (1) bekezdése

¹¹³ Eütv. 25. § (1) és (5)-(6) bekezdései, valamint 7. § (1) és (3) bekezdései 12. § (1) bekezdése

A fenti jogosítványokat megvizsgálva megállapítható, hogy ezek nem nyújtanak tényleges, biztos, hosszú távú felügyeletet és ellenőrizhetőséget, mert azok egyrészt a vizsgálat időtartamára korlátozódnak, másrészt utólagos felülvizsgálatra adnak lehetőséget.

A törvényben meghatározott célból az egészségügyi adatok továbbíthatóak és összekapcsolhatóak az egészségügyi ellátóhálózaton belül. Ha az érintett önként fordul az egészségügyi ellátóhálózathoz, az érintett gyógykezeléssel összefüggő adatainak kezelésére szolgáló hozzájárulását megadottnak kell tekinteni. A gyógykezelés érdekében szükséges adatokat és azok továbbítását nyilván kell tartani. Az egészségügyi dokumentációkat különböző időtartamig kell megőrizni, így a képző diagnosztikai eljárással készült felvételeket 10, az azokról készült leleteket legalább 30, a zárójelentéseket legalább 50 évig nem lehet megsemmisíteni.¹¹⁴ Meglátásunk szerint ezek az időtartamok – hosszuk miatt – alkalmasak lehet arra, hogy az egyén magánszféráját valamiféle sérelem éri.

Mint láthattuk, néhány szabályozás lehetővé teszi, hogy az egyén kontrollt gyakorolhasson a magánszféra kényszerű felnyitása miatt fellépő adatszolgáltatás felett. Ezek nem jelentenek széleskörű garanciát és védelmet, hiszen a beteg által nehezen ellenőrizhetőek, nyomon követésük bonyolult.

3. A TAJ szám

Az előzőekben megvizsgáltuk az egészségügyi adatkezelés néhány jellemzőjét. Az egyén azonosításának megkönnyítését szolgálja a TAJ szám, amely egyén általi rendelkezésre bocsátása az ellátás igénybevételének feltétele.¹¹⁵ A következőkben ennek vizsgálatával foglalkozunk.

Azért kell – a privacy szem előtt tartásával – a TAJ számról beszélnünk a egészségügyi ellátások igénybevétele során, mert az olyan mögöttes adatokhoz vezet, amelyek minőségükben szenzitívek, személyes és egészségügyi jellemzőinket fedhetik fel. Azok továbbítása nehezen nyomon követhető, sőt, a kártya pusztta átadásával is adatokat adunk ki magunkról, hiszen az azon feltüntetett adatokból kiindulva ellenőrizhetővé válunk.

A TAJ szám bevezetését megelőzően az egyének azonosítására a személyi szám szolgált, ám az Alkotmánybíróság 1991-ben megállapította, hogy az veszélyes a

¹¹⁴ Eüaktv. 10. § (1) bekezdése, 12. § (2) bekezdése, 30. § (1)-(2) bekezdése

¹¹⁵ 217/1997. (XII. 1.) korm. rendelet 12/A. § (1) bekezdése

személyiségi jogokra.¹¹⁶ Az AB határozatában kimondja, hogy „Az egységes személyi kód továbbá kiválóan alkalmas a különböző nyilvántartásokban föllelhető személyes adatok eseti összekapcsolására is.”¹¹⁷ Ezt váltotta fel az 1995. óta létező TAJ szám.

Ennek szabályait a személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény (a továbbiakban: Szajtv.) határozza meg. Az információs önrendelkezési jog arányos korlátozása mellett biztosítani kell a személyes adatok felhasználásának átláthatóságát. A társadalombiztosítási, az egészségügyi, a szociális rendszerrel kapcsolatos nyilvántartások azonosító kódja a TAJ szám, amit az egészségbiztosítási szerv képez. A hatósági igazolvány tartalma a családi és utónév, a születési idő, a TAJ szám, a kiállító szerv bélyegzőnyomata és a kiállító személy aláírása.¹¹⁸ Az a polgár, aki jogosulttá válik egészségügyi szolgáltatásra, szociális vagy munkanélküli ellátásra, de TAJ számmal nem rendelkezik, külön kérelemre az egészségbiztosítási szerv ellátja ilyen azonosítóval.¹¹⁹

A szám képzésének sajátos szabályai vannak, ugyanis ez egy kilenc számjegyből álló azonosító, amelyben az első nyolc számjegy egy egyszerű, folyamatosan kiadott sorszám. A kilencedik számjegyet az előző számjegyekből képezik, ez lesz az úgynevezett CDV kód.¹²⁰

Meglátásunk szerint a TAJ szám feladata, hogy igazolja, az ellátás igénybevételenek jogszerűségét. Véleményünk szerint az egészségügyi ellátások igénybevétele során azért szükséges különféle személyes adatok megadása, mert a TAJ szám egyedüli használata esetén nagy a hibalehetőség, ugyanis eltéveszthető, elérhető a

¹¹⁶ http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/13/1991_betiltjak_a_ma_is_hasznalt_szemelyi_szamot/ (letöltés ideje: 2012. november 22.) és 15/1991. (IV.13.) AB határozat

¹¹⁷ 15/1991. (IV.13.) AB határozat indoklása. Emellett a határozat kiemeli, hogy nem hagyományos védelmi jogként értelmezi a személyes adatok védelmét, hanem aktív oldalát figyelembe véve információs önrendelkezési jogként.

Ám a személyi számot nem törölték el teljesen, még ma is szükség van rájuk bizonyos hivatalos eljárásokban.

http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/13/1991_betiltjak_a_ma_is_hasznalt_szemelyi_szamot/ (letöltés ideje: 2012. november 22.)

¹¹⁸ Újszülöttek esetén a családi és utónevet, a születés helyét, idejét, anyja nevét, állampolgárságát, lakcímét közli az egészségbiztosítási szervvel a személyi adatokat és lakcímnyilvántartást kezelő szerv. Szajtv. 21. § (7) bekezdése

¹¹⁹ Szajtv. 6. § (2) bekezdése és 21. § (1)-(2) bekezdései

¹²⁰ Szajtv. 2. számú melléklet

számsor. A személyes adatok rögzítésével azonosíthatóvá válik az egyén, mert a TAJ kártya nem egy személyazonosító okmány.¹²¹ Az azonban kérdéses, hogy a kötelezően rendelkezésre bocsátandó adatok mindegyike szükséges-e az egyértelmű azonosításhoz vagy bizonyos információk lejegyzése a magánszférá megsértését jelentheti?

Meg kell valósulnia a célhoz kötöttség elvének az egészségügyi adatok bekérése, kezelése során. Ennek hiányában felmerül a magánélet sérelme, hiszen az egyén köteles adatait megadni, ami a privacy sérelmét jelentheti az önrendelkezési jog korlátozásán keresztül.

Ezzel szemben joggal elvárható az egyén részéről, hogy a kezelőorvos az egészségügyi állapotunkkal, gyógyszereinkkel kapcsolatban (pl.: gyógyszerallergia, tartós betegség) információt gyűjtsön, mert a kezelés során, adott esetben annak elmaradása veszélyeztetheti az egyén életét.

4. Betegéletút nyomon követése

A fent részletezett TAJ szám segítségével módja van az 1) egyéneknek betegéletútjuk ellenőrzésére az OEP által működtetett ügyfélkapu rendszeren keresztül. Itt lekérdezhetik a betegéletutat, a biztosítási jogviszonyt és ellenőrizheti a TAJ szám érvényességét. Ennek használatához a TAJ szám mellett az ügyfélkapu rendszerbe való regisztrációra van szükség.¹²² Az egyének mellett a 2) háziorvosoknak is lehetőségük van betegeik életútját ellenőrizni.

1) Az egyén ezen rendszeren keresztül nyomon követheti, illetve kontrollálhatja a vele kapcsolatos finanszírozási célú jelentéseket, megtekintheti azok költségét. Három

¹²¹ Szabályoznák az egészségügyi tárgyú törvények módosításaiban, hogy a TAJ kártya mellett fel kell majd mutatni más személyazonosító okmányt is az ellátás igénybevételekor. Ennek célja, hogy ne használhassa több személy ugyanazt a TAJ kártyát. Mivel a kártya nem arcképes igazolvány, ezért gondot okoz, hogy több személy ugyanazzal a kártyával veszi igénybe az egészségügyi szolgáltatásokat. Az arcképes TAJ kártya bevezetésének oka, hogy több mint négyszázezeren úgy vesznek igénybe egészségügyi ellátást, hogy nem jogosultak arra. A módosítást követően a betegek személyazonosításra alkalmas arcképes igazolványt is kötelesek lennének bemutatni. Azért választották ezt megoldásnak, mert a korábban már tervezett elektronikus kártyák bevezetése bonyolult lenne, és annak nagy a megvalósítás költsége.

http://hvg.hu/itthon/20121110_Fenykepes_igazolvany_TAJkartya (letöltés ideje: 2012. november 19.) és http://hvg.hu/itthon/20121025_VG_uj_TAJkartya_bevezetese_vetodott_fel (letöltés ideje: 2012. november 19.)

¹²² <https://ugyintezes.magyarorszag.hu/szolgaltatasok/taj.html> (letöltés ideje: 2012. november 20.)

kategóriába rendezve ellenőrizheti adatait. Egyrészt az egészségügyi ellátásokat, így például a szakrendelői, kórházi, fogászati, diagnosztikai ellátásokat, amelyek esetén feltüntetik az ellátási adatokat és a pénzbeli ellátási adatokat, azok folyósított összegét, jellegét, kezdetét, végét. Megtekinthetők a vényinformációk, vagyis a felírt gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök, a vénykiváltás, annak helye, a kiváltott termék neve, a támogatás mértéke, a beteg térítési díja, az orvos neve és orvoskódja. Harmadsorban kontrollálhatóak a pénzbeli ellátások adatai, így például a táppénz. Az adatok lekérdezésére naponta három alkalommal van lehetőség.¹²³

A rendszer létrehozása mellett, hogy megkönnyíti a munkát, valamiféle támpontot ad az ellátások igénybevevőinek, ám ez nem szolgálja ki teljes mértékben az adatok kezelése, esetleges felhasználása felett gyakorolható, egyének részéről történő korlátozás lehetőségét.

2) A háziorvosok számára is lehetővé válik a betegéletút követése. 2011. április 1. óta ugyanis lekérdezhetik az OEP informatikai rendszeréből, hogy betegek mikor és milyen jellegű, a társadalombiztosítás által támogatott egészségügyi szolgáltatást vettek igénybe. Az adatok lekérdezésére az egyénekéhez hasonló módon, internetes felületen van lehetőség. A háziorvosnak meg kell adni a nevét és egy jelszót, ez után a rendszerbe belépve a beteg TAJ számának megadásával ellenőrizhet, hogy az rendelkezik-e érvényes jogviszonnyal, illetve lekérdezheti a betegéletút adatait. Elérhetőek számukra a patikában kiváltott gyógyszerek adatai, így az orvos láthatja, hogy milyen terméket kapott betege, illetve, hogy az általa felírt gyógyszert ténylegesen kiváltotta-e. Az ellenőrizhető adatok köre korlátozott, ugyanis csak a 2001. utáni adatok megtekintésére van lehetőség.¹²⁴

A fentiekben leírt, a gyógyszerek kiváltásának nyomon követése véleményünk szerint a magánszféra sérelmét jelenti. Egyrészt az egyén vagyoni önrendelkezését korlátozhatja, mert a gyógyszer kiváltásával vagy annak elmulasztásával az egyén saját maga rendelkezik, anyagi körülményei befolyásolják azt. Másrészt, korábban meghatároztuk,¹²⁵ hogy álláspontunk szerint az információs önrendelkezés magában

¹²³ <http://www.tranzitonline.eu/cikkek/betegeletut> (letöltés ideje: 2012. november 20.)

¹²⁴ https://jogviszony.oep.hu/ojote/docs/OJOTE-Betegeletut-felhasznaloi-kezikonyv_v2_00.pdf (letöltés ideje: 2012. november 20.) és http://www.medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/egyszerusodik_a_haziorvosnal_a_betegeletut_kovetes (letöltés ideje: 2012. november 21.)

¹²⁵ Vö.: *II. Fogalmi alapvetés* című fejezet 2.2. *A privacy és az adatvédelem viszonya* című alfejezetben leírtak

hordozza a vagyoni és fizikai önrendelkezést, hiszen azok lejegyzett formát öltenek. Ebben az esetben is keletkezik egy dokumentum, ha nem is az egyén által megtett nyilatkozat formájában, de az elektronikus rendszerben fellelhetővé válik, így az egyén önrendelkezése megkérdőjelezhető az orvos által, ami a privacy megsértését jelenti.

Az egyének betegség esetén elsőként, a legtöbb esetben háziorvosukat keresik fel. A háziorvos egy „szűrő” az egyéb ellátások igénybevételét megelőzően, ezért személyesebb a kapcsolat közte és betege között. A lekérdezés lehetősége meglátásunk szerint hatást gyakorolhat erre a viszonyra, így ez egy visszajelzés lehet az orvos számára betegek viselkedéséről.

Amióta a rendszer működik, többen panaszkodtak arra, hogy eltérések mutatkoznak az általuk igénybevett, valós ellátások és az OEP-nek jelentett ellátások között.

Az OEP által működtetett betegélettut vizsgálata során jó néhányan azt tapasztalták, hogy olyan tételek is jelen vannak a rájuk vonatkozó felsorolásban, amelyeket nem vettek igénybe, nem kaptak meg, esetlegesen olyan intézményt tüntettek fel, amelyben sosem jártak. Az OEP ezeket az esteket adminisztrációs hibának tekinti, illetve előfordulhat, hogy bizonyos vizsgálatokat továbbítanak egy másik intézménynek, nem ott végzik el, ahol a betegől levették a mintát. Sokan utaltak olyan esetre, hogy a listájukban komoly vizsgálatokat tüntettek fel, ezzel szemben csak néhány perces elbeszélgetést folytatott velük az orvos, mindenféle beavatkozás nélkül.¹²⁶

Ezek, a betegélettutban feltüntetett, nem valós adatok a betegeknek nem okoznak semmiféle pénzügyi hátrányt, ezzel szemben a magánszférájuk sérül, hiszen valótlán adatokat tárolnak. Az egyén ezek során még a minimális jogosultságait sem tudja gyakorolni, hiszen azokat igénybe sem vette.

Az OEP adatbázisa nem képes kiszűrni a pontatlan TAJ számokat, hiszen nem úgy működik, mint a banki átutalások, ahol hibás számlaszám esetén visszautasítja az utalást a rendszer. Ha az a „hibás” TAJ szám létezik, a rendszer nem ellenőrzi a név vagy egyéb

¹²⁶ Volt olyan, akinek egy, a szülést megelőző ultrahangvizsgálatot követően, az adatai közé úgynevezett „alsó végtag nagyzületi műtétet” jegyezték be, ám ilyen beavatkozást nem végeztek rajta. Egy másik személy esetében az OEP adatbázisa szerint onkológiai vizsgálatot végeztek egy meghatározott kórházban, ám ő soha nem járt sem onkológián, sem abban a városban. Egy hölgy esete a legérdekesebb, aki a listában szereplő feljegyzés szerint egy hónapon belül kétszer szült. Sőt arra is volt példa, hogy a lista alapján két beteg feküdt egy ágyon.

<http://index.hu/belfold/oep2645/> (letöltés ideje: 2012. november 23.)

adat egyezőségét. Így a biztosítással nem rendelkező betegek más személy érvényes TAJ száma alapján igénybe vehetik az ellátásokat.¹²⁷

5. A közösségi szintű adatáramlás

A hazai szabályok áttekintését követően a közösségi szinten megvalósuló azonosítás és adatkezelést vizsgáljuk az Európai Egészségbiztosítási Kártya és az úgynevezett EESSI rendszeren keresztül.

5.1. EURÓPAI EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI KÁRTYA

A TAJ kártya mellett az egyének jogosultak Európai Egészségbiztosítási Kártyát (a továbbiakban: EU-Kártya) igényelni.

Az érvényes jogviszonnyal rendelkező biztosított valamely Európai Gazdasági Térség (a továbbiakban: EGT) tagállamának területén történő, ideiglenes tartózkodás során igénybe vett egészségügyi szolgáltatásra jogosító, az egészségbiztosító által kibocsátott EU-Kártyát díjmentesen biztosítanak. Az EU-Kártya hatálya harminchat hónap.¹²⁸

Használható az EU-Kártya, ha a biztosított az EGT területén munkavállalás, tanulmányok folytatása vagy egyéb jogcímen tartózkodik átmeneti jelleggel, és valamely egészségügyi szolgáltatást – a feltétlenül szükséges mértékig-, azért vesz igénybe, mert annak elmaradása életét vagy testi épségét súlyosan veszélyezteti, maradandó egészségkárosodáshoz vezetne. Az egészségbiztosító a felmerült és igazolt költségeket megtéríti. A határon átnyúló egészségügyi együttműködés keretében nyújtott ellátások kivételével az egészségügyi ellátások költségeinek megtérítése iránti kérelemhez csatolni kell az igénybe vett ellátásról kiadott dokumentáció eredeti példányát és fordítását.¹²⁹

A Kártya biztonsági okmányának minősül és tartalmazza a családi nevet, az utónevet, a születési dátumot és a TAJ számot.¹³⁰

¹²⁷ Abban az esetben, ha valaki olyan tételt észlel, amivel nem ért egyet vagy amire nem emlékszik, ezt az OEP-nek jelezheti, amely 30 napon belül köteles arra reagálni.

<http://www.haveaniceday.hu/nagyvilag/1/7726-masok-taj-szamat-felhasznalva-kezelgetnek-beteket.html>

(letöltés ideje: 2012. november 23.)

¹²⁸ 217/1997. (XII.1.) korm. rendelet 12/A. § (6)-(7) bekezdés a) pontja és Ebtv. 27. § (11) bekezdése

¹²⁹ Ebtv. 27. § (1) bekezdése és 217/1997. (XII. 1.) korm. rendelet 12. § (13) bekezdése

¹³⁰

http://www.oep.hu/pls/portal/docs/PAGE/LAKOSSAG/OEPHULAK_EBELLAT/EUELLATASOK/EU_KARTYA_20121024.PDF (letöltés ideje: 2012. november 19.)

Ebben az esetben is felmerülnek az adatok biztonságos kezelésével kapcsolatos kérdések, hiszen a hazai környezetből kilépve, azok még nagyobb körben juthatnak mások tudomására.

5.2. AZ EESSI RENDSZER

Mint azt a fejezet elején megjegyeztük, egyre elterjedtebb az elektronikus ügyintézés, ami nemcsak tagállami, hanem közösségi szinten is kezd megvalósulni. Ezt a célt szolgálja az EESSI rendszer.

Az Európai Unióban a tőke és a személyek szabad áramlásának elősegítése¹³¹ azt eredményezte, hogy egyre többen élnek, vállalnak munkát valamely más tagországokban, aminek következtében több tagállam jogszabályának hatálya alá tartozhatnak, így szükség volt a szociális biztonság közösségi szinten történő szabályozására.

Unió szinten születtek olyan szabályok, amelyek célja a szociális biztonság megteremtése. A szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló 883/2004/EK rendelet védelemben részesíti, többek között, a tagállamok állampolgárait és családtagjaikat, akik egy vagy több tagállam jogszabályának hatálya alá tartoznak. A rendelet különféle szociális biztonsági ágakat szabályoz, így például a betegségi, öregségi, családi ellátások, vagy a munkahelyi balesetek.¹³²

A gyorsabb, hatékonyabb és biztonságosabb információcsere érdekében az Unió szociális biztonság szervei között ki kell alakítani egy információs rendszert, amely megfelel a szociális biztonsági koordinációs rendeletek előírásának. Jelenleg ugyanis nincs olyan kiépített háló, amely ezt a feladatot ellátná. A jövőben a szociális biztonságra vonatkozó információk elektronikus adatcseréjének (EESSI – Electronic Exchange of Social Security Information) keretében, struktúrált elektronikus dokumentumok¹³³ segítségével fognak kommunikálni a tagállami hatóságok. Ezen szervek alkalmazottai a tagállami hatóságok címjegyzékéből kereshetik ki a megfelelő címzettet. A polgárok számára előnyt jelent ez a rendszer, mert gyorsabban történik a kérelmek elbírálása,

¹³¹ Az 1957. március 25-én aláírt Római Szerződésben megfogalmazott egyik célkitűzés. 1. fejezet 48. cikkely

¹³² 883/2004/EK rendelet 2. cikk (1) bekezdése és 3. cikk (1) bekezdés a)-j) pontjai

¹³³ 2012. május 1. óta a korszerűsített koordinációs rendeletek értelmében a tagországok intézményeinek elektronikus úton meg kell osztaniuk egymással az adatokat. Ezek helyettesítik a papíralapú dokumentumokat. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=868&langId=hu> (letöltés ideje: 2012. augusztus 28.)

hamarabb jutnak hozzá az őket megillető összeghez. A közigazgatásban egységes lesz az információáramlás, az adatok ellenőrzése és gyűjtése hatékonyan fog működni, valamint javul a kommunikáció.¹³⁴

Az EESSI-nek komplex, rendszeres, biztos adatcserén keresztül kell biztosítania az egyének jogait. Az EESSI-t alkalmazó államokat összekapcsolja, így az a nemzeti rendszerek koordinálását teszi lehetővé. Az elektronikus adatcsere nemzetközi szinten megy végbe, állam és állam között, de minden állam belsőleg, saját módján dolgozza fel az információkat. A rendszer a sTESTA¹³⁵ hálózatnak is része, így a résztvevő államok alapvetően a fennálló nemzetközi hálózathoz csatlakoznak, amely hálózat egy kontaktponton kapcsolódik a sTESTA-val. Az információk ezután a csomóponton koordinálódnak és az adatcsere egy strukturált elektronikus dokumentumon keresztül történik. Ezt a dokumentumot a küldő országtól vagy egy nemzetközi hálózaton, vagy az Európai Bizottságon keresztül viszik át a sTESTA hálózatra, majd az adatot egy koordinációs ponton keresztül továbbítják a másik államnak. Az EESSI-hez csatlakozottakról listát készítenek, és ezáltal lehetővé válik az elektronikus dokumentumok továbbítása és fogadása. Az EESSI karban tarásának koordinálását az Európai Bizottság végzi, valamint nyitott forrású programokat szállít a tagállamoknak, amiket azoknak alkalmazniuk kell.¹³⁶ (Vö.: 9. számú melléklet)

Az ellátások tekintetében, a címtárakban a nyugdíj, az egészségügyi és családi ellátás, valamint munkanélküliség területén működtetett nemzeti intézmények érhetőek el.¹³⁷ Kétségek is megfogalmazódnak a rendszer bevezetésével kapcsolatban. 2008. óta hat ország¹³⁸ irányításával tesztelik a rendszert, ám annak bemutatása és az eredmények

¹³⁴ A rendszer a tervek szerint 2014. május 1-jétől lesz használható. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=869&langId=hu> (letöltés ideje: 2012. augusztus 28.)

¹³⁵ Egy telekommunikációs összekapcsolódási szintér, amely válaszol az európai közigazgatásban keletkező, a biztonságos információcsere iránti növekvő igényre. Az internethez hasonlít, mert általánosan elérhető, de közigazgatási követelmények ellátásának céljával alkották meg. <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2097.html> (letöltés ideje: 2012. november 27.)

¹³⁶ <http://www.koordination.ch/fileadmin/files/bilaterale/css-eessi.pdf> (letöltés ideje: 2012. november 25.) Az OTDK dolgozat szerzőjének saját fordítása.

¹³⁷ http://ec.europa.eu/employment_social/social-security-directory/instSearch.seam?langId=hu&cid=173377 (letöltés ideje: 2012. augusztus 29.)

¹³⁸ Ezek Németország, Finnország, Bulgária, Olaszország, Ausztria és Hollandia. <http://www.88finance.com/european-social-security-data-only-available-in-digital-31175.html> (letöltés ideje: 2012. augusztus 29.)

közlése lassan halad. Előreláthatóan különböző szervezeti és szerkezeti problémákat kell elhárítani, annak érdekében, hogy a rendszer időben működésbe léphessen. Megfogalmazódtak különböző kérdések az EESSI kapcsán, úgymint hogyan hajtják végre a bevezetést és miként tájékoztatják az érintetteket, milyen változtatások véghezvitelét vállalják el, vagy milyenek lesznek a tagállamok benyomásai a rendszerről.¹³⁹

Mint a rendszer felépítéséből is láthatjuk, egy összetett, sok kapcsolódási pontból álló, struktúráról van szó. Emiatt az adatok egyén általi történő nyomon követése nehézkes, a rendszer esetleges hibás működése esetén felvetődik az a kérdés, hogy az adatok ténylegesen az igénylő szervhez kerülnek-e, ha nem, azt hányan tekintik meg, mire használják fel, hogyan kezeli. Ha a hazai rendszerben lévő adatok nyomon követhetősége nehézkes, azok sérülékenyek, akkor közösségi szinten, annak kiterjedtsége, nehezebb elérhetősége miatt ez a veszély még inkább fennáll.

VII. Záró gondolatok

Az előző fejezetekben az egyén önrendelkezési jogában megvalósuló szabadságát, a privacy – adtavédelem – szociális jog sajátos kapcsolatrendszerét követtük végig. Feltártuk a probléma aktualitását, a fogalmi rendszer hiányosságait és annak szerteágazó, sokszor kaotikus rendszerét, a jogszabályok vonatkozó részeinek eltérő szabályozásait, a magánszféra és szociális jog ellentétes viszonyát. Szűkítve a témát, megvizsgáltuk, hogy az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevétele során rendelkezésre bocsátott adatok tekintetében hogyan valósul meg a privacy.

1. Megoldási javaslatok

A téma áttekintését követően véleményünk szerint a következő változtatásokra lenne szükség:

- A jövőben arra kell törekedni, hogy a szociális jog létezése mellett a magánszféra zárt tudjon maradni. A jelenleg nehezen átlátható, sokszor ellentmondásos, a témát alkotó fogalmi rendszerek tisztázása. Az egyéneknek egy egyértelmű, jogaikat pontosan meghatározó struktúrára lenne szüksége, ezáltal tisztában lennének jogaikkal, így a védelmi rendszer hatékonyabban működhetne.

¹³⁹ <http://www.88finance.com/european-social-security-data-only-available-in-digital-31175.html> (letöltés ideje: 2012. augusztus 29.)

- Az elektronikus adatbázisokban kezelt adatok biztonságának megerősítése, az illetéktelen hozzáférés meggátolásának előmozdítása szükséges.
- Szükség lenne az egyének figyelmét felhívni önrendelkezési jogukból, adatvédelmükből következő jogaik bátrabb érvényesítésére.
- Az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevétele során rendelkezésre bocsátott adatok tekintetében – elsősorban azok szenzitív minősége miatt – fokozott figyelmet kellene fordítani azok védelmére.
- Az egészségügyi rendszert szabályozó rendelkezések tartalmi összehangolására lenne szükség, így a specializált területet koordináló törvényeknek nem szükséges megismételnie az általános kereteket adó jogszabályi előírásokat.

A dolgozat összefoglalásaként elmondhatjuk, hogy a privacy fogalmi értelmezésének ilyesfajta rendszerezése, a téma tárgyalásában fontos fogalmak áttekintése, és a szociális jog a magánélet védelmének irányából történő megközelítése tényleges kihívást jelentett.

2. A kutatás eredményei

A téma áttekintését követően a következő tudományos eredményeket állapíthatjuk meg.

- Sajátos dogmatikai rendszert alkottunk, amelynek mentén tekintettük át a privacy jelentését, elkülönítve a szociológiai és a jogi megközelítéseket, ezzel rávilágítva arra, hogy annak egyetlen helyes meghatározása nem lehetséges
- Elsődleges angol szakirodalmi források felkutatása, azok tartalmának dogmatikai rendszerű felhasználása
- Feltártuk a privacy és az adatvédelem sokszor nem egyértelmű kapcsolatát, és definiáltuk azt a fogalmi pontatlanságokból eredő értelmezésbeli zavarok elhárítására érdekében
- Új fogalmi elemekkel megtöltve az információs önrendelkezést, megalkottunk egy, a szociális jog vizsgálati szempontjából alkalmasnak ítélt jogi megközelítésű privacy fogalmat
- Rendhagyó módon kapcsoltuk össze a privacy-t a szociális joggal, létrehoztunk saját kutatási eredményeken alapuló definíciós rendszert
- Rendszereztek a szociális jogi törvények adatvédelmi rendelkezéseit

- Rávilágítottunk az egészségügyi természetbeni ellátások igénybevétele során megvalósuló, a privacy-t veszélyeztető adatkezelési módokra
- Kitekintettünk a jövőben jelentkező lehetséges problémák felé

A dolgozat elején¹⁴⁰ meghatározott kutatási hipotézisünk szerint a magánszféra határai elhalványodnak, ezért több sérelem érheti az egyéneket mind általánosságban, mind a szociális jog ellátásainak igénybevételekor, azon belül az egészségügyi természetbeni ellátások tekintetében. Sajnos sok esetben nem a kellő módon biztosítják az egyén személyes adatainak védelmét. Ezt az előfeltevést a dolgozatban leírtakkal alátámasztva, úgy gondoljuk, hogy a jogi szabályozás által lefektetett alapvető előírások nem elég hangsúlyosak ennek a meggyengült védelemnek a megerősítéséhez. Kevésbé erőteljes a védelmező szerepük, – ez a már sokszor kiemelt – a fogalmi rendszer hiányosságaiból eredeztethető.

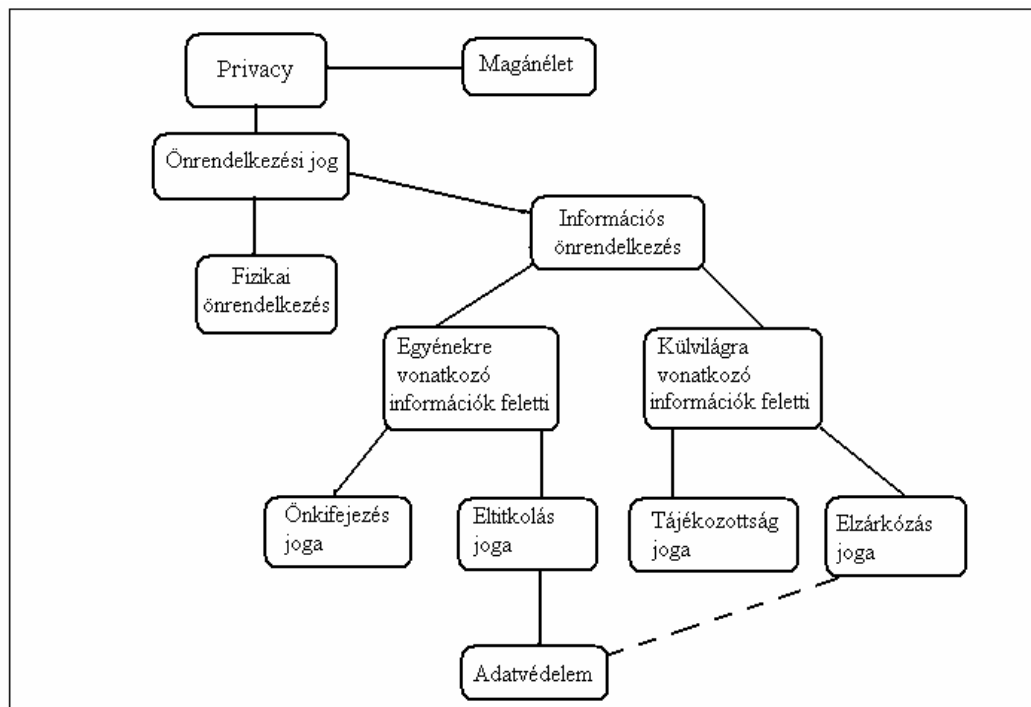
Véleményünk szerint a kutatási eredmények hasznosítására egy dogmatikai rendszer megalkotásában, az egyének jogaiknak tudatos gyakorlására történő felhívásában és a védelmi rendszer újragondolásában kerülhetne sor.

Az eddig született és az általunk megformált új fogalmak, értelmezések, a kialakított csoportosítás hozzájárulhat a magánszférát meghatározó – jelenleg kaotikus definíciók – egy, a jövőben megalkotásra váró, átlátható fogalmi rendszerezés létrehozásához. Meglátásunk szerint kevesebb sérelem érne az egyéneket, ha figyelmüket minél inkább a magánszférájuk tudatos védelme felé fordítanák. Emellett szükség lenne a szociális törvények adatvédelmi rendelkezéseinek, az általános szabályokat meghatározó törvényekkel való összehangolására, ezzel megakadályozva, azt, hogy bármilyen sérelem érje az egyéneket.

¹⁴⁰ A I. Bevezető gondolatok című fejezet, 1.3. Hipotézis című alfejezetben jelöltük ki.

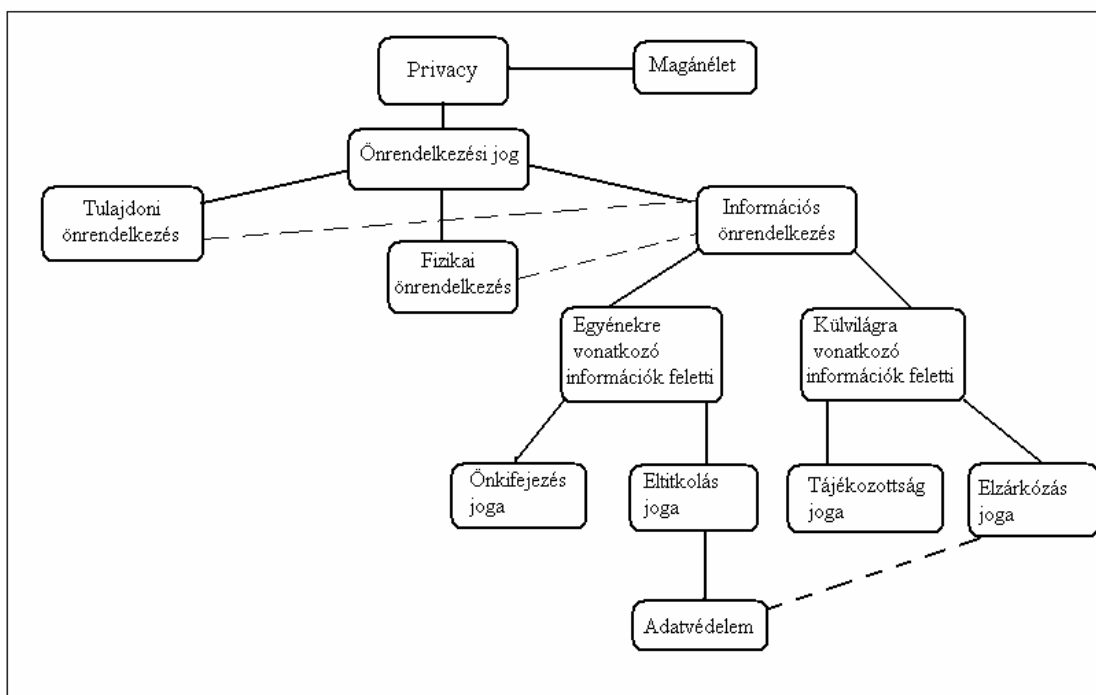
MELLÉKLET

1 számú melléklet: SZABÓ, 2004., 46-51. alapján

Forrás: a szerző

2. számú melléklet: SZABÓ, 2004., 46-51. alapján a szerző kiegészítésével

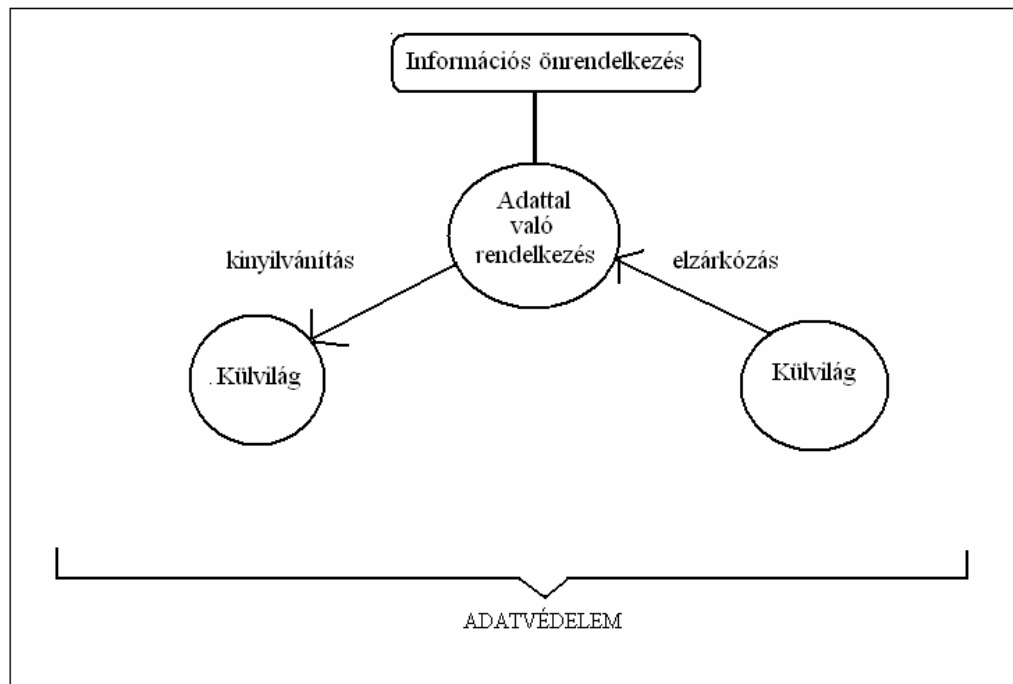
Forrás: a szerző

3. számú melléklet: A privacy fogalmi megközelítését összefoglaló táblázat

	Privacy	
Szerzők	Közös elemek	Különbségek
POST	- Az egyénekre vonatkozó információk külső tudomásra jutása adja - Az egyén törekvése az elkülönülésre. - Szabad döntés joga.	- Társadalmi megközelítésből vizsgálta a fogalmat. - Az egyének igénye keletkezteti. - Szabadság felőli megközelítésében nem tekinti az egyént a társadalom tagjaként.
KONVITZ	Az egyén törekvése az elkülönülésre, a privát szféra elhatárolása.	- Külső szemszögű, a külvilág által meghatározott szféra a privacy. - Kimondta, hogy az ember elkülönülési szándéka folyamatos.
GAVISON	Az egyén törekvése az elkülönülésre, az egyénhez való korlátozott hozzáférés.	- Külső megközelítésben határozta meg. - Az egyéneknek nem célja a teljes elkülönülés.
SZABÓ	Szabad döntés joga.	- Jogként értelmezi. - Az önrendelkezési joggal azonosítja, amely további részelemekre bontható, összerendezve az első generációs jogokat.
WESTIN	Szabad döntés lehetősége és elhatárolódás másoktól.	Az egyén személyiségét részekre bontva szabad választás lehetőségeként tekint a privacy-ra.
SAJÁT	Másoktól való elhatárolódás szabad döntés vagy jog alapján.	- Az általános fogalom esetén, az egyének részéről meghatározott keretek között mozog a privacy. - A szociális jog privacy fogalma külső megközelítésű, - A vagyoni önrendelkezési joggal, és az önrendelkezés három elemének összekapcsolásával kiegészített.

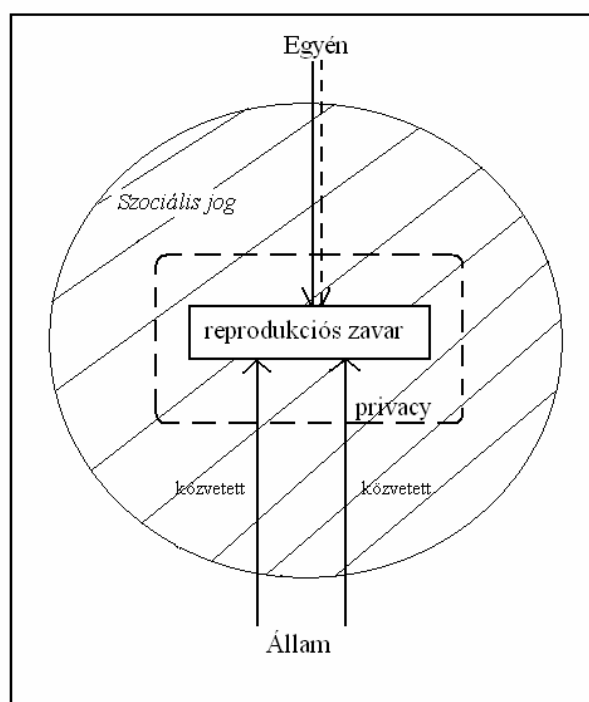
Forrás: a szerző

4. számú melléklet: A privacy és az adatvédelem kapcsolata

Forrás: a szerző

5. számú melléklet: Az egyén és az állam összekapcsolódása a privacy-ban

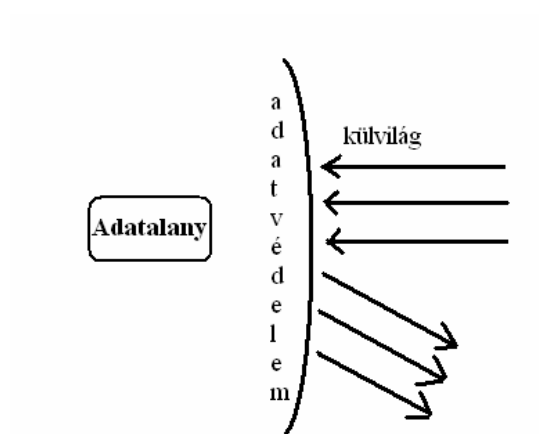
Forrás: a szerző

6. számú melléklet: A szociális jogi törvények adatvédelmi rendelkezéseit összefoglaló táblázat

Törvények	Közös rendelkezések		Eltérő rendelkezések
Tbj.	nyilvántartható személyes adatok felsorolása;	intézmények közötti adatcsere	az érintett betekinthez az adatokba, és azokról felvilágosítást kérhet
Tny.		intézmények közötti adatcsere	- nem tesz különbséget a személyes adat és különleges adat között; - specializáltabb adatok bekérése
Mmtv.	különbéle adatok kezelése	intézmények közötti adattovábbítás	adóhatóság havonta továbbítja a rehabilitációs hatósághoz az ellátásban részesülő jövedelmére vonatkozó információkat
Cst.	felsorolás a nyilván tartható adatokról	intézmények közötti adatcsere	öt éves határidő az adatok törlésére
Flt.	nyilvántartható adatok felsorolása	intézmények közötti adatszolgáltatás	az állami foglalkoztatási szerv Foglalkoztatási és Közfoglalkoztatási Adatbázist vezet
217/1997. (XII. 1.) Korm.rend.			egyes ellátásoknál határoz meg adatvédelmi rendelkezéseket
Ebtv.	nem határoznak meg külön adatvédelmi szabályokat		
Szt.			
Gyvt.			

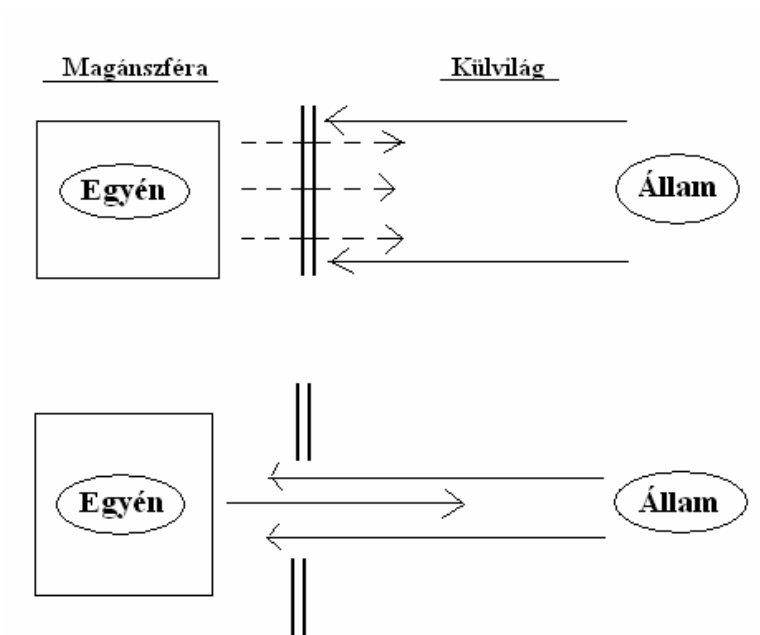
Forrás: a szerző

7. számú melléklet: Az adatvédelem megvalósulása

Forrás: a szerző

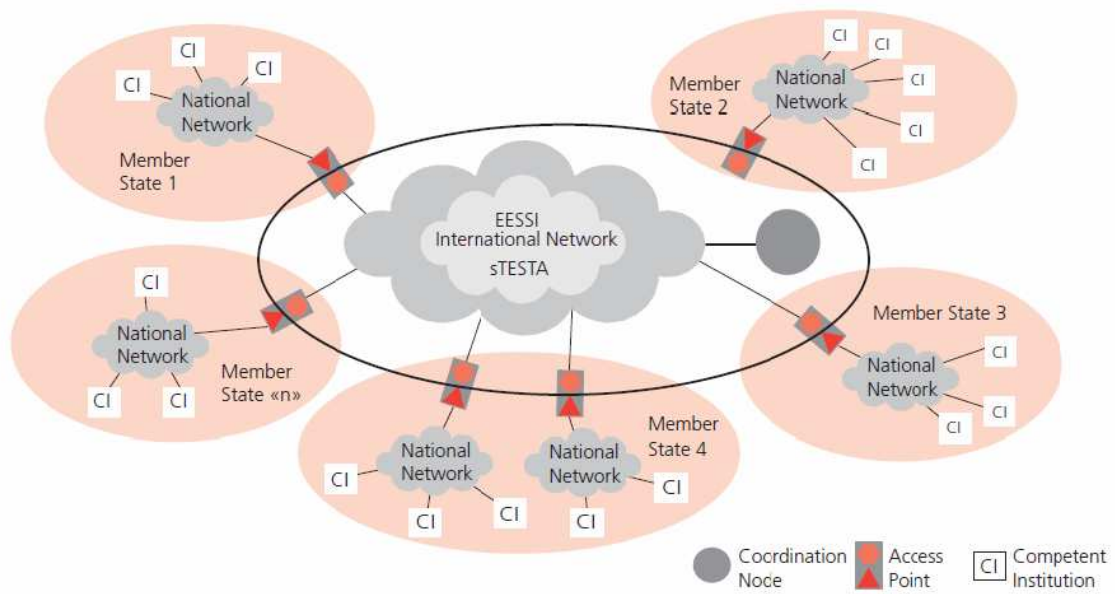
8. számú melléklet: Az egyén magánszférájának védelme és feladása a szociális jog ellátásainak igénybevétele során

Forrás: a szerző

9. számú melléklet: Az EESSI rendszer felépítése

EESSI Network Topology overview

Forrás: <http://www.koordination.ch/fileadmin/files/bilaterale/css-eessi.pdf> (letöltés ideje: 2012. november 25.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

KÖNYVEK, TANULMÁNYOK

ARONSON, Elliot

2008. A társas lény. Akadémiai Kiadó, Budapest

Dr. BELOVICS Ervin – Dr. MOLNÁR Gábor – Dr. SINKU Pál

2007. Büntetőjog különös rész. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest

CZÚCZ Ottó

2003. Szociális jog I. UNIÓ Lap-és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., Budapest

CSEPELI György

2003. Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest

DROSDOWSKI, Prof. Dr. Günther (szerk.)

1989. Duden – Deutsches Universal Wörterbuch A-Z. Bibliographisches Institut, Mannheim

F. HATÓ Katalin

2000. Adatbiztonság, adatvédelem. SZÁMALK Kiadó, Budapest

FORGÁCS József

1985. A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat Könyvkiadó, Budapest

HAJDÚ József

2005. A munkavállalók személyiségi jogainak védelme. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged

HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.)

2008. Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest

HORNBY A. S.

2005. Oxford advanced learner's dictionary. Oxford University Press, Oxford

JÓRI András

2005. Adatvédelmi kézikönyv. Osiris Kiadó, Budapest

JÓRI András – HEGEDŰS Bulcsú – KERÉKES Zsuzsanna

2010. Adatvédelem és információszabadság a gyakorlatban. CompLex Kiadó, Budapest

JUHÁSZ József – SZŐKE István – NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós

1975. Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest

KRÉMER Balázs

2009. Bevezetés a szociálpolitikába. Napvilág Kiadó, Budapest

SÁRI János – SOMODY Bernadette

2008. Alapjogok. Osiris Kiadó, Budapest

ZOMBORI Gyula

1997. A szociálpolitika alapfogalmai. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest

ELEKTRONIKUS FORRÁSOK

Tanulmányok

GAVISON, Ruth:

1980. Privacy and the limits of law. The Yale Law Journal , Volume 89. Number 3
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2060957 (letöltés ideje: 2012. július. 20.)

KONVITZ, Milton R.

1966. Privacy and the law: a philosophical prelude. Law and Contemporary Problems, 31.
<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3108&context=lcp> (letöltés ideje: 2012. augusztus)

ROSSMANITH, Xavier

2010. EESSI – der elektronische Datenaustausch. Soziale Sicherheit CHSS 2/2010

<http://www.koordination.ch/fileadmin/files/bilaterale/css-eessi.pdf>

(letöltés ideje: 2012. november 25.)

Folyóiratok

Joelle PINEAU – Michael MONTEMERLO – Martha POLLACK – Nicholas ROY – Sebastian THRUN

2003. Robotics and Autonomous Systems, Volume 42.

<http://web.media.mit.edu/~coryk/papers/relationalmachines/pineau.pdf>

(letöltés ideje: 2012. szeptember 20.)

(Metropol)

2012. Csináld magad megfigyelés: barkácsdrónok az égen.

Metropol. 2012. szeptember 7.

POST, Robert C.

2001. Three concepts of privacy. Yale Law School Legal Scholarship Repository. 1-1-2001.

http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1184&context=fss_papers (letöltés ideje: 2012. július 28.)

SZABÓ Máté Dániel

2004. Kísérlet a privacy fogalmának meghatározására a magyar jogrendszer fogalmaival. Információs társadalom, 2. szám

Egyéb hivatkozások

88finance – Internet Finance Magazine

European social security data only available in digital.

<http://www.88finance.com/european-social-security-data-only-available-in-digital-31175.html> (letöltés ideje: 2012. augusztus 29.)

A Johari ablak

http://www.ektf.hu/hefoppalyazat/tanszemfejl/a_johari_ablak.html

(letöltés ideje: 2012. szeptember 26.)

Consumer reports

<http://www.consumerreports.org/cro/magazine/2012/06/facebook-your-privacy/index.htm> (letöltés ideje: 2012. szeptember 26.)

Európai Bizottság

Hivatalos dokumentumok.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=868&langId=hu> (letöltés ideje: 2012. augusztus 28.)

Európai Bizottság

A szociális biztonságra vonatkozó információk elektronikus adatszeréje (EESSI).

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=869&langId=hu> (letöltés ideje: 2012. augusztus 28.)

Európai Bizottság

http://ec.europa.eu/employment_social/social-security-directory/instSearch.seam?langId=hu&cid=173377 (letöltés ideje: 2012. augusztus 29.)

Have a nice day

Mások TAJ-számát felhasználva kezelgetnek betegeket

<http://www.haveaniceday.hu/nagyvilag/1/7726-masok-taj-szamat-felhasznalva-kezelgetnek-betegeket.html> (letöltés ideje: 2012. november 23.)

HVG

Fényképes igazolvány is kellhet a TAJ kártya mellé

http://hvg.hu/itthon/20121110_Fenykepes_igazolvany_TAJkartya (letöltés ideje: 2012. november 19.)

HVG

Új taj-kártya bevezetése vetődött fel

http://hvg.hu/itthon/20121025_VG_uj_TAJkartya_bevezetese_vetodott_fel (letöltés ideje: 2012. november 19.)

IDABC

STESTA: Secure Trans European Services for telematics between Administrations

<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2097.html> (letöltés ideje: 2012. november 27.)

Index

1991: betiltják a máig használt személyi számot

http://index.hu/belfold/tegnapiujsag/2008/04/13/1991_betiltjak_a_ma_is_hasznalt_szemelyi_szamot/ (letöltés ideje: 2012. november 22.)

Magyarország.hu

TAJ-nyilvántartással összefüggő szolgáltatások

<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/szolgaltatasok/taj.html> (letöltés ideje: 2012. november 20.)

Medical Online

Egyszerűsödik a betegéletút-követés

http://www.medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/egyszerusodik_a_haziorvosnal_a_betegeletut_kovetes (letöltés ideje: 2012. november 21.)

OEP

A magyar társadalombiztosítás története

http://www.oep.hu/portal/page?_pageid=34,32914&_dad=portal&_schema=PORTAL (letöltés ideje: 2012. november 28.)

OEP

Az Országos Egészségbiztosítási pénztár részleges tájékoztatója az Európai Egészségbiztosítási Kártyáról

http://www.oep.hu/pls/portal/docs/PAGE/LAKOSSAG/OEPHULAK_EBELLAT/EUELLATASOK/EU_KARTYA_20121024.PDF (letöltés ideje: 2012. november 19.)

OEP

Betegéletút lekérdezés házi orvosok számára

https://jogviszony.oep.hu/ojote/docs/OJOTE-Betegeletut-felhasznaloi-kezikonyv_v2_00.pdf (letöltés ideje: 2012. november 20.)

TRANZIT

<http://www.tranzitonline.eu/cikkek/betegelet%C3%BAt> (letöltés ideje: 2012. november 20.)

Belső jogi norkák

2011. április 21.	Magyarország Alaptörvénye
1959. évi IV. törvény	A Polgári Törvénykönyvről
1978. évi IV. törvény	A Büntető Törvénykönyvről
1991. évi IV. törvény	A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
1993. évi III. törvény	A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
1996. évi XX. törvény	A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról
1997. évi XXXI. törvény	A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
1997. évi XLVII. törvény	Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről
1997. évi LXXX. törvény	A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről
1997. évi LXXXI. törvény	A társadalombiztosítási nyugellátásról
1997. évi LXXXIII. törvény	A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól
1997. évi CLIV. törvény	Az egészségügyről
1998. évi LXXXIV. törvény	A családok támogatásáról
2011. évi CXII. törvény	Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2011. évi CXCI törvény	A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról

Kormányrendelet

217/1997. (XII. 1.) kormányrendelet	A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény végrehajtásáról
-------------------------------------	---

Alkotmánybírósági határozat

15/1991. (IV. 13.) AB határozat

Külső jogi normák

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948. december 10.)

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/201> (letöltés ideje:

2012. szeptember 15.)

883/2004/EK rendelet